

P. 11.132

CERNĂUȚI

OCTOMVRE—NOEMVRE 1936

An XI
1936

FĂȚ-FRUMOS

Director : LECA MORARIU

Nr. 5



Agata Bârseanu

Genialele protagoniste a artei românești

AGATA BÂRSESCU

Închinare !

3.155

935.119

FĂT=FRUMOS

An XI
1936

DIRECTOR: LECA MORARIU

Nr. 5

Agata Bârsescu și Bucovina

Un cotidian din Capitală ne informează că zilele acestea ziarele *vieneeze* au consacrat lungi articole omagiale marei noastre tragediene, cu prilejul împlinirii a 75 ani și că numeroși prieteni și admiratori din țară și străinătate, cei mai mulți din Viena, s'au grăbit s'o felicite.

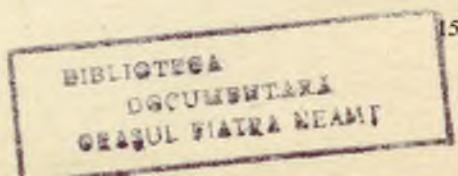
Totuși, în publicistica românească, evenimentul a trecut aproape neobservat. Dar omisiunea aceasta are o circumstanță atenuantă în faptul că sărbătorita însăși își ignora data nașterii. Volumul ei de „*Memorii*“, apărut la 1933, începe astfel: „Așadară.... Sunt născută în București, strada Radu Vodă Nr. 11, anul.... Da, anul nu-l știu precis și nici nu vroesc să-l știu, fiindcă nici nu importă; important e că m'am născut și aceasta e deajuns“. Iar acum, cu prilejul serbătoririi, îi declara unui ziarist: „În adevăr m'a surprins și pe mine știrea apărută în ziarele străine și românești, nu pentru c'aș căuta să-mi ascund vârsta, ci pentrucă eu totdeauna am socotit că un artist nu trebuie să aibă vârstă. Artiștii mari rămân totdeauna tineri. Dovadă că, chiar colegi de-ai mei dela Viena și Berlin, deși au trecut de 80 de ani, continuă să joace și încă cu succes“. Iar mai încolo: „*Vestea* c'am împlinit 75 de ani e drept că mi-a turnat în suflet oarecare tristețe, dar mi-a prilejuit și bucurie....“

La serbătorirea de astăzi nu se putea să lipsească Bucovina românească, pentru care gloria ei mondială a fost un puternic razim și stimulent în vremurile de luptă pentru afirmarea națională împotriva stăpânirii străine. I-a fost sortit fiicei de colonel din București ca, în calitate de artistă chesaro-crăiască și vorbindu-ne în graiul lui Goethe Schiller, Grillparzer, dând chip și glas fără seamăn plăsmuirilor marilor dramaturgi germani, să ne facă să vibrăm, noi cei strâmtorați în rosturile noastre naționale, de mândria de a fi Români.

In „*Albumul verde*“ al societăților academice „*Arboroasa*“ ¹⁾

¹⁾ E vorba de vechea „*Arboroasă*“, mama „*Junimii*“, nu de „*centrul studențesc*“ de astăzi cu același nume.

935.119

14385
3.155

și „Junimea”, întocmit de entuziastul junimean de totdeauna care e profesorul Arcadie Dugan, cetim următoarele: „D-ra Agata Bârseșcu, artistă dramatică, trágediană cu renume mondial, ajunsă și k. u. k. Hofburgschauspielerin” contra voinței trágediane Charlotte Wolter, vine la Cernăuți în Faur 1885, participă la o ședință solemnă a societății „Academia ortodoxă” (după venerabilul consilier consistorial Gh. Șandru). Revine 1892, declamă la teatru în costum național „Luceafărul” de Eminescu, se posează (!) cu „Junimenii”. Vizitează în 18/11 1923 localul „Junimii”. Numită membru onorar 3/11 1926. Promite a colabora la jubileul din 1928, dar nu poate veni. La 4 August 1928 scrie „Junimii”: „Junimea” a fost și este dragostea mea”. Multe dări de seamă a scris Teliman despre ea în cuvinte divinizătoare.

Datele acestea, departe de a fi complete, constituie totuși scheletul, cadrul, căruia, în cele ce urmează, vom încerca să-i dăm viață și culoare.

„Memoriile” — scrise, după mărturisirea autoarei în prefață, numai din comoara amintirilor, lipsindu-i materialul documentar, care, în decursul anilor i „s’a irosit cu totul” — ne dau numai două mențiuni despre Bucovina. La pag. 126—127 cetim: „Dela Hamburg, plecam deseori în turneu la Lübeck, Köln, Danzig, Königsberg etc.” și vreocinci ori, am fost la Cernăuți, cu tot drumul îndepărtat. La Cernăuți eram foarte iubită și întotdeauna rugată să vin. Pe atunci exista acolo un foarte bun teatru german și un public foarte select și amator de teatru. Mă întorceam la Hamburg încărcată de laude. După fiecare reprezentație, mi se deshămau caii dela trăsură și, în cântecele și uralele eutuziaste ale publicului, eram condusă la hotel. Mă gândesc și acum cu o nespusă plăcere la aceste plăcute și frumoase turnee”. Iar la pag. 225, unde suntem la sfârșitul anului 1924: „Am plecat la Cernăuți, unde aveam mulți și buni prieteni printre cari și amabilul fost ministru Dori Popovici și distinsa sa soție. S’a dat o serată în onoarea mea, fiind rugată să declam ceva, căci știam să recit pe de rost și’n limba română și aveam destul material pentru a obține succesul”.

Informațiunea de care avem nevoie și care să ne satisfacă, ne-o servesc periodicele de pe vremuri, ziare și reviste. Dar, cum la 1885, anul descălecatului întâiu al marei artiste la Cernăuți, Bucovina românească nu dispunea de nici o publicație periodică, — „Aurora română”, revista lui Ion Bumbac, apusese la 1884, iar „Revista politică” dela Suceava va apărea abia la 1886 — am fi

reduși la colecțiile ziarelor germane din Cernăuți, dacă n'am ști că Bucovinenii își luau refugiul la viguroasa „Tribună“ dela Sibiu a lui Ion Slavici. Și iată că o întâmplare norocoasă face ca'n „Biblioteca Centrală“ dela Suceava, condusă atât de competent și de activ de cătră neobositul profesor Cornel Sorocean, să se păstreze chiar colecția anului 1885 al „Tribunei“, colecție datorită râvnei migăloase a „pedantului“ Dr. Animpodist Dașchevici — scumpă, sfântă pedanterie a omului de cinste și de profundă seriozitate!

Într'adevăr, „Tribuna“ ne dă două foiletoane, neiscălite, despre „Agata Bârsescu în Cernăuți“ și mai multe notițe. În nr-ul dela 25 Februarie 1885 aflăm că fusese angajată la „teatrul orășenesc“, german bineînțeles, pentru 6 reprezentații la care a trebuit apoi să mai adaogă două. A sosit în Cernăuți la 11 Februarie; la gară i s'au oferit buchete din partea „Armoniei“, care înființase „de doi ani o scenă românească de amatori, și din partea „Junimii“. Un lung șir de trăsură a însoțit-o până la hotel. În aceeași zi e invitată și ia parte împreună cu mamă=sa, la solemnitatea inaugurării societății studenților teologi „Academia ortodoxă“. Păr. consilier G. Șandru ne povestește cum în acea zi, în calitate de președinte al societății abia înființate, a fost trimis de Mitropolitul Silvestru să le aducă pe amândouă dela hotel, în trăsura mitropolitană, și cum, în sala sinodală a Reședinței, marele arhiereu le=a întâmpinat și le=a așezat de=a dreapta sa. Debutează în „Hero“, rolul în care, numai cu doi ani înainte, la 22 Noemvrie 1883, își făcea intrarea triumfală pe scena teatrului curții imperiate din Viena, în fur-tunoasele aplause ale grandioasei săli, „felicitată, îmbrățișată, sărutată“, spre nespusa fericire a directorului Wilbrandt, căruia, la îndemnul stăruitor de a face marea încercare, ea, râzând și plângând și mulțămindu-i în genunchi, îi declarase, cu acea hotărîre ce a caracterizat-o întotdeauna: „Domnule director, va fi sau un succes, cum n'a mai fost, sau voi muri“. (v. „Memorii“ pag. 77, 78 și pag. 62).

Al doilea rol la Cernăuți a fost Klärchen din „Egmont“ de Goethe, la 13 Februarie. O notiță în „Tribuna“ ne informează că la reprezentația aceasta, artista a avut un acces de inimă.

Au mai urmat: „Deborah“ de Monsenthal, „Kabale und Liebe“ de Schiller (în rolul Lady Milford).

Foiletonul „Tribunei“ dă și ceva informațiuni biografice: aminteste de tatăl artei, colonelul Bârsescu din garda națională din București, de debutul la Teatrul Național din București, în comedia lui

Olănescu-Ascanio „Pe malul gârlei“, de artistul italian Salvini, care se îmbiase a o lua în școală, de copilă, pentru teatrul italian — fapt, pe care nu-l găsim în „Memorii“ — și de plecarea copilei de 16 ani la Paris pentru a se opri în drum, definitiv, la Viena.

Dar încă pe atunci, la 1885, admirația pentru marea artistă era umbrită de regretul Românilor intransigenți de a o vedea pe ilustra Româncă înstrăinată de neamul său. Acestora le răspunde „Tribuna“, când scrie : „Geniul nu are margini în lume ; el nu rămâne limitat de naționalitate. Aflând nutrimentul său în sfere mai înalte, el se ridică la aceste, ieșind adeseori în afară de cercul, din care e născut. Asemenea e și cu Româncă Bârseasca. *Teatrul nostru național este încă prea slab pentru a străluci în lumina ei.* Ne putem însă mângâia cu sperarea că pentru națiunea din al cărei sân se pot înălța astfel de talente, se apropie alt viitor“. Totuși nimic nu era mai neîntemeiat, încă pe atunci, decât acea învinuire de înstrăinare — dovedă informația ce ne-o dă tot „Tribuna“ că marea artistă și-a oferit concursul pentru două reprezentații de teatru, anunțate de „Armonia“ și anume : „După teatru“ de T. V. Ștefanelli și „Ninon“ de O. A. Cerchez“ (22 Febr.) și „Fanny“ de Ascanio și „Nunta țărănească“ de Alecsandri (22 Febr.). A studiat ea însași rolurile cu diletanții noștri, se făcuseră toate pregătirile — când, în ajunul primei reprezentații, la 20 Febr., — decepție : în urma unei depeșе, primită dela „teatru de curte“, a trebuit să plece din Cernăuți.

La plecare, „Armonia“ i-a oferit o liră de argint. „Sărbătorita s'a adresat la public *ostentativ* și'n limba românească“ ne informează aceeași „Tribună“.

Faptul acesta ca și concursul activ la două reprezentații românești ar dovedi că, la 1885, artista germană nu mai ținea cu rigoare la principiul pe care-l urma încă la 1883, în preajma hotărîtorului debut : „Nu mă mai puteam întoarce în România, căci *îmi păzeam limba cu strictețe și nu vorbiam decât germană*“ („Memorii“, pag. 39).

La 3 Martie 1885, Agata Bârsescu sosește din nou la Cernăuți, pentru patru reprezentații. În tot timpul acesta a fost răsfățată și oaspele iubit al caselor celor mai alese românești din Cernăuți, primind și făcând vizite și fiind invitată mereu la mese. În preajma plecării, „Armonia“ aranjează o masă festivă în hotelul Weiss (astăzi Palatul Național), iar o „deputațiune“ a „noblimii“ românești, în frunte cu baronul Nicu Hurmuzachi, îi oferi o cunună de lauri de argint, cu inscripția : „Genialei și încântătoarei maestre a artei dramatice

Agata Bârsescu, Cernăuți 1885". Și iarăși a însoțit-o la gară un lung șir de trăsură.

Ciclul acesta de reprezentații la Cernăuți făcea parte dintr'un mare turneu prin orașele austro-ungare, început în 1884, ducând-o la Budapesta, Graz, Innsbruck, Triest, Meran, Salzburg etc.. „Cred că n'a rămas o singură scenă principală în toată Austria și Ungaria, pe care să nu fi jucat“.

Trec anii și se schimbă și directorii Burgtheaterului : lui Wilbrandt îi urmează Dr. Förster dela Berlin, apoi Sonnenthal, marele artist, după el baronul Berger, toți aceștia apreciind-o după merit pe trage-diana exotica, „fetița din străini“, cu glasul de violă, cu expresiva figură scenică, aceea pe care presa vieneză o numea „norocul Burg-theaterului“ și „Steaua României“. Dar vine apoi un nou director, în persoana lui Dr. Burckhardt, despre care „Memoriile“ ne spun : „Mie însă nu mi-a fost binevoitor, nu ! Nu urmăria decât distrugerea mea, cu toate că era destul de diplomat ca să n'o facă fățiș !“ Să-și fi plecat el urechea la șoptele Charlottei Wolter, de ale cărei uneltiri se vorbea în public ? „Memoriile“ tac în punctul acesta ; pentru marea ei înaintașă, glorioasa rivală mai tânără nu are decât cuvinte de admirație. E o notă care o înalță pe Agata Bârsescu cu mult deasupra psihologiei feminine curente. Ostilitatea directorului Burckhardt va fi contribuit fără îndoială la hotărîrea de a primi angajamentul, în conștiința strălucite, la „Stadt-Theater“ din Hamburg. Astfel, la 1890, își ia rămas bun, tot în Hero, rolul în care debutase cu șapte ani înainte. „Despărțirea mea a fost o adevărată și strălucită ceremonie de înmormântare : lacrimi, plânsete și regrete din toate părțile“ dar și aclamări furtunoase.

Dar încă înainte de seara aceasta, în care nu avu voie să-și spună publicului așteptatele cuvinte de despărțire, moartea, la intervale scurte, a părintelui său, apoi a unei surori, Zoe, o readusese în patrie, iar la Viena avuse apoi durerea de a-și pierde și pe buna mamă. Acum, înainte de a pleca la Hamburg, întreprinde, la 1891, cu un ansamblu ales, „primul și faimosul meu turneu prin România, jucând în limba germană“, la București, la Iași și'n orașele din provincie. „A fost într'adevăr un triumf, n'aș putea să-l definesc altfel“. Proiectase și un turneu prin Rusia, dar n'a ajuns decât până la Odesa, unde dă zece reprezentații „într'un mare și imens teatru, cu cu plenade la cassă și cu un formidabil succes“. La Hamburg debutează la 1 Ianuarie 1891, în Parthenia din „Der Sohn der Wildnis“ de Fr. Halm.

În Dec. 1892, revine la Cernăuși, după o absență de șapte ani, tot ca oaspe al trupei germane din localitate. Începe astfel perioada, asupra căreia ne informează colecțiile „Gazetei Bucovinei“, apoi ale „Patriei“¹⁾, primul cotidian românesc din Bucovina, înainte de „Glasul Bucovinei“.

Debutază, în seara de 3 Decembrie, din nou în *Hero*; urmează „Maria Stuart“, „Der Sohn der Wildnis“, „Deborah“, apoi o seară cu câte un act din „Romeo și Iulia“, „Don Carlos“ de Schiller și „Dama cu camelii“ (scena morții), în urmă „Faust“. O foiță a „Gazetei Bucovinei“ pune din nou în discuție chestia *românismului* marelui artist, afirmându-l: „Românul e gelos de tot ce e al său. Dacă d-șoara Bârsescu nici nu aduce cu talentele sale foloase artei române, sunt unele lucruri care ne fac să o privim de a noastră. Deși petrece în străinătate și departe de conaționalii săi, ea *nu și-a schimbat nici sentimentele, nu și-a uitat nici limba* și mai ales *caută să se știe pretulindeni că e Româncă*“.

Între cei cari o dezaprobau, pentru pretinsa înstrăinare, era și titularul catedrei de limba și literatura română dela Universitate, profesorul Dr. I. G. Sbiera. Dintr'un sentiment de intransigență națională, respectabil în sine, dar evident rău plasat, bătrânul naționalist își motiva opoziția încă la 1899, în memoriile sale, intitulate „Familia Sbiera, după tradițiune și istorie și amintiri din viața autorului“ astfel (pag. 400): „Mulțimea română nu vedea în domnișoara A. Bârsescu alta decât pre conaționala sa și pre distinsa artistă; eu însă, pelângă aceste două calități foarte plăcute mie, *mai vedeam în ea încă și pre Românul care nu-și iubește îndeajuns patria sa și neamul său*, carele numai din ambițiuni și din *interes personal* (!) le părăsește, carele face cauză comună cu detractorii și adversarii neamului și carele se dă întrebuințat chiar ca unealtă iscusită, spre a împinge mai cu sporiu și spre a manșinea pre conaționalii săi în direcțiuni culturale greșite și nepriincioase. *Cu toată opunerea mea*, d-șoara A. Bârsescu a fost sărbătorită nu numai de către studenți în însuflețirea lor juvenilă, dar și de către persoane mai batrâne și cu înalte trepte soțiale!“

Fără de asemenea judecată *extremistă*, cum i-am zice astăzi, se ridică o însuflețită apărătoare, *d-na Elena Niculiță-Voronca*, distinsa

¹⁾ Colecții cari se găsesc în biblioteca Universității din Cernăuși, dar și în „Biblioteca Centrală“ a Sucevei.

scriitoare, apreciată îndeosebi ca folcloristă, vrednica soție a „detrun=chiatului“ dela 1877 Zaharie Voronca. Sub titlul „*Oaspele nostru*“, „Gaz. Buc.“ publică în nr. 99 din 13/23 Dec. 1892 o foiță a ei, care începe astfel : „Vine, vine d=ra Bârsescu ! E mare sgomot în oraș ; Românii se frământă între ei, se întreabă, vorbesc cu durere : „Nu, nu vom merge“ zic unii, „d=ra B. e străină, susține interesul străi=nilor, îi scoate pe ei dela peire, pe noi însă ne desprețuește“,și apoi : „...uitați-vă : în „Faust“ chiar crucea o face nemțește !“ Apă=rătoarea arată întâiu absurditatea acestui reproș de amănunt, întrucât Gretchen nu putea să facă cruce românească, apoi desfășoară idea : „Nu e bine să judecăm toate numai din punctul nostru de vedere“. Insistă asupra carierei ei extraordinare și glorioase : „...talentul său a pus pe profesori în uimire și imediat din școală a fost angajată la teatrul de Curte, cu toate că artiste consumate nu pot încăpea la tea=trul imperial. Noi știm că 'n Viena rolurile d=rei B. erau adevărate evenimente, lumea se îmbulzia — cu luni înainte erau angajate toate locurile ; era o fericire, curtea împărătească putea să se delecteze în *harurile Româncei pline de foc*, flori și cununi curgeau, erau electri=zați, erau transportați. Aceasta ne-o spun străinii, Vienezii din loc. Și aceea care stăpânia o lume într'o seară, aceea care stăpânia spi=ritele, care făcea atâta onoare, *era o Româncă, era d=șoara Bâr=sescu !*“ Insistă asupra faptului că, în deosebire de alte artiste de origine română, ca Darclée sau Teodorini, A. B. *nu și-a schimbat numele*, ci „a silit pe străini a=i pronunța numele curat românesc, să-i recunoască în tot cazul naționalitatea și s'o respecte prin ea !“ Și pentru ca meritul românismului acestuia să fie cu atât mai evident d=na Voronca, ea însăși „regățeancă“ mărturisește că „în România patriotismul nici nu e așa de desvoltat, și mai cu samă la femei, dar la copii ?“ — căci era copilă când și-a părăsit țara. Sfârșitul e plin de căldură : „Am putut s'o vedem la gară, ce dulce, *cu ce a=fecțiune de soră a vorbit tinerilor români* ; era destul s'o vezi, să-i ascuți tonul, să fi cunoscut îndată câtă diferență era între ceea ce ne-a dat nouă și ce a dat străinilor“. „*Drăguța ! adorata, steaua noastră, noroc și fericire ei*“ !

Ca și la 1885, și acum ovașiunile publicului românesc luau proporții de manifestațiuni naționale. Astfel finerimea română din Cernăuți îi oferî un prea frumos buchet cu un porumb alb și cu panglice late cu tricolor național. Iar „o cunună admirabilă ce prezenta o liră“ o primi dela d=na Aglaia de Gareis=Dölitzsturm, care nu e

decât sora lui Eminescu, măritată întâiu Drogli, „un buchet cu panglici albastre dela d=na *Eugenia Olga Morariu*, nora Mitropolitului Silvestru, în numele mai multor dame române“.

La rândul ei, sărbătorita înțelege să se manifeste tot românește, reluând „Hero și Leandru“ în beneficiul „Societății Doamnelor Române“. La reprezentația aceasta „din loje și din primele rânduri ale stalului a căzut o ploaie de flori. D=șoara B., viu emoționată de această distincțiune, a mulțumit publicului în limba *română* și a promis a veni peste un an din nou în mijlocul nostru“. Dar „Gazeta Bucovinei“ constată că la reprezentația aceasta, „străinii erau corbi albi“. Ii indispunea nota românească, iar indispoziția aceasta devenia chiar ostilitate, căci iată ce ne spune „Gazeta“ cu alt prilej, sub titlul ironic „Prietenii noștri“: „... aclamările vii ... erau conturbate prin câte un „psi“ sau chemarea *pe* rampă a altui actor *indigen*, cu scopul vădit de a slăbi efectul general“. Iar repriza dramei „Der Sohn der Wildnis“, după beneficiul „Societății Doamnelor“, a fost mai puțin cercetată, „din cauză că ... *bunii prieteni voiau să demonstreze contra ei pentru sentimentele românești ce le-a manifestat*“.

Cu atât mai plin a fost apoi teatrul la ultima reprezentație, care era beneficiul artistei înseși — dar numai „formal“ zice „Gaz. Buc.“, de fapt venitul fiind destinat pentru un scop filantropic. A primit iar o cunună cu tricolor, dela „Junimea“, iar la sfârșit a recitat „Luceafărul“, „Legenda lacrimioarele“ de Alecsandri (?) și „Două suflete“ de ?

După teatru, tinerețea română a desprins caii dela trăsură Divei și a dus-o, între aclamații ... la același hotel Weiss, unde, ca și la 1885, iarăși a fost masă cu toaste, artista ridicându-și paharul pentru prosperitatea societății „Junimea“ și fiind ridicată de fineri pe scaun și purtată prin sală, în aclamări frenetice. „Drept aducere aminte, d=șoara B. a distribuit la toți bucățele de panglice tricolore dela costumul său național“.

S'a putut întâmpla, în acel delir de entuziasm românesc, ca un „Ușu“ Băleanu să-l provoace la duel pe cutare ofițer austriac, care avuse imprudența de a=și manifesta în gura mare indignarea din cauza ovațiunilor aduse unei „*walachische Kuh*“ !

Iată deci cât de departe a fost studențimea română dela 1892 de a urma intransigenței naționaliste a bătrânului ei dascăl de literatură română ! Cu atât mai mult ne surprinde însă când, în raportul anual al „Junimii“ pe anul 1893/94 cetim că, într'o adunare generală extraordinară, s'a *respins* propunerea de a o numi membru ono=

rar — evident, la insistența aceluiași profesor Dr. I. G. Sbiera, care, însuși membru onorar al societății, nu va fi înțeles să cedeze nici acum. Greșeala se va repara abia la 1926.

*

Trec apoi trei ani până ce o regăsim pe scena din Cernăuți. „Gaz. Buc.“ din 10/22 Dec. 1895 îi închină un pasaj dintr'un foi-leton, intitulat „Primblări în zig-zag prin țara urșilor“ de Capus (pseudonim al lui Mih. Teliman), începând astfel: „D=șoara B. e o ar=tistă fenomenală și a o mai lăuda ar însemna a turna apă în ocean“. Dintr'un alt număr aflăm c'a apărut atunci numai de două ori pe scena cernăuțeană, în „Alexandra“ de Richard Voss și în „Debo=rah“. Iar în n=rul dela 17/29 Dec. publică un fel de odă în cvinari iambici, închinată ei de A. Sarcină (pseudonimul lui Adolf Last, foi=letonist și eseist, cunoscut îndeosebi dintr'o controversă cu criticul Gherea, pentru „Năpasta“).

„Gazeta Bucovinei“ o urmărește apoi cu drag în continuarea turneului, la Brașov și la Sibiiu, apoi la noul ei cămin, care acum era iarăși Viena și anume „Raimundtheater“, unde, la 2 Febr. 1896, joacă și 'n drama „Ulrandă“ de Camen Sylva. Iar în n=rul dela 8/20 Febr. se reproduce, după ziarul vienez „Fremdenblatt“, o dră=gălaşă amintire din copilărie a artistei, intitulată „La Carmen Sylva“ (tradusă de d-l Cornel Gheorghian). La 11 April, sosește iar la Cernăuți, pentru un ciclu cu „Der Sohn der Wildnis“, „Ulrandă“, „E=ssther“ de Grillparzer și „Hero“. „Gazeta“ ne spune că, prin reprezentațiile acéstea, își ia rămas bun pe timp îndelungat, plecând la Ame=rica. Dar „Gazeta“ are curajul de a o reclama pentru teatrul românesc; în n=rul dela 19 April cetim: „... mult și cu inima mânănită *regretăm* că marea artistă română *nu o știm strălucind pe vre=*o scenă *teatrală românească...*“ și: „... mare este cinstea ce ea face nea=mului românesc; cu atât mai potențate ar fi însă toate acestea, *dacă permanent am ști=*o bunăoară acolo în București!“

În Iulie 1896, ne=o spune tot „Gaz. Buc.“, e angajată la Ber=lin pe trei luni, la noul teatru al directorului Lautenberg.

De aci înainte, se apropie din ce în ce mai mult de Bucu=rești. La 3 Martie 1896, „Gaz. Buc.“, anunță intenția ei de a aranja un festival artistic la Ateneul Român, împreună cu soprana Elena Teodorini, cu Wachmann, Dinicu și alții.

Dela 1897 înainte, până la 1900, izvorul nostru de informație este vigurosul cotidian „Patria“ al cărui director însuși, Dr. Valeriu

Braniște, în numeroase foiletoane, semnate *b—a—z*, și în notițe, o urmărește cu însuflețită atenție.

Astfel, n=rul dela 7 Oct. 1897 reproduce următoarele aprecieri din „Fremdenblatt“ : „În tragedia clasică, precum trăește ea în școala vineză, d=ra Bârsescu a erezit (!) o parte însemnată din gloria re= numitei Wolter“ ; și : „D=ra B. calcă în urmele renumitei Wolter, își caută însă o cale deosebită și ceea ce ne prestă dânsa, e ceva special al ei, ceva nou, dar deplin complet“. Și ziarul vienez încheia, cerând : „... pentru o artistă precum este ea trebuie să se afle un loc stabil în Viena“. Și aceasta, pe când și noi Românii începuserăm a o reclama din ce în ce mai hotărît.

La 10 Nov. aflăm c'a terminat un ciclu la Innsbruck și că, înainte de începerea angajamentului de trei ani la Berlin, va debuta la București, în „Des Meeres und der Liebe Wellen“ și'n piesele Carmen Sylvei, în limba română !

În Ian. 1898 e din nou în Cernăuți, în Sappho, Magda, Maria Magdalena (Fr. Hebbel), Hero, dar și 'n „Două lumi“ de Brociner, în „Deborah“ și'n „Mărioara“ de Carmen Sylva.

În n=rul dela 21 Ian., *b—a—z* scrie : „... a cucerit din nou scena germană, lăsând în urmă acea amărăciune, pe care o simte mama, când își dă fata, crescută și păzită cu îngrijire, pe mâna străinului...“ ; dar foiletonistul are bunul simț de a adăoga : „Deși o pierdere, este Bârseasca pentru noi și un câștig...“

La 11/23 Ian. apărea în „Hero“. „Era seara când a reprezentat pentru a 150-a oară acest rol...“ După actul IV, unde Hero adoarme, nime n'a aplaudat, n'a zis un cuvânt, nime nu s'a mișcat din loc...“ Era o culme a biruinței artei mari. Iar la 16/28 Ian., la „Mărioara“ de Carmen Sylva, publicul a fost iar aproape numai român — și iarăși coroană de lauri, buchete, o cofiță de argint, cu flori, din partea doamnelor și domnișoarelor române și o ploaie de flori din partea „Junimii“ și iar aclamări până la hotel, omagii din partea președintelui „Junimii“, d=l V. Burduhos, iar, ca încheiere, o depeșă omagială Carmen Sylvei.

În n=rul dela 18/30 Ian., „Patria“ începe apoi publicarea „Mărioarei“, tradusă în versuri de H. G. Lecca.

Serbătorita artistă mai stă la Cernăuți : adresează mulțămiri doamnelor, prin d=na Eug. Olga Morariu și d=șoarelor, prin d=ra Minodora Ștefanelli. Ia parte activă la ședința dela 30 Ian. a „Clubului tinerimii române“, unde e salutată de d=na E. Voronca și reci=

tează : „O mamă“, „Te duci“, „Și dacă ramuri bat în geam“ și „Somnoroase păsărele“ — aceeași ședință, în care umoristul Teliman debută cu admirabila schiță „Buga și moartea lui Dule“. — La începutul lui Februarie e la balul „Junimii“. Pleacă în 10 Febr. la Brașov, dar se reîntoarce pentru a lua parte la o mare soirée dansantă în saloanele baronului George Vasilco (18 Februarie). De aici pleacă la Viena, apoi la Darmstadt, Gera, Koblenz și iar la Viena, la „Raimundtheater“.

„Patria“ dela 17 April 1898 reproduce apoi iar elogiile presei Vieneze ; astfel „Reichswehr“ scrie : „... astăzi de bună seamă că nu există în Viena, pentru Medea și Sappho, nici o interpretă care s'o ajungă pe artista aceasta“, iar Wiener Tagblatt : „D-ra Bârsescu e actualmente *unica eroină* care corespunde pe deplin tradițiunilor mari“.

Dar, la 11 Maiu „Patria“ anunță : „D-ra A. B., recoverscentă din un *grav morbo de nervi*, de care a suferit în ultimele săptămâni, a sosit Duminecă la Cernăuți, unde va petrece *vre-o câteva zile de recreațiune*“. Atât de mult ajunsese să fie Cernăuțul nostru, firește cel românesc, pentru fizicul și psihicul ei sbuciumat, sdruncinat, care, poate în acele zile de criză, o făcuse să se arunce în Dunăre (v. „Memorii“, pag. 32), desperând de talentul său. Și negreșit, tot un omagiu adus scumpei *refugiate* a fost și publicarea unui fragment din „Valurile mării și amorului“, în traducerea regretatului Constantin Berariu, publicat în foia „Patriei“ dela 17 Iunie ¹⁾.

La sfârșitul lui Sept. 1898 începe debutul la teatrul Raimund, dar la 23 Nov. o găsim acum la Sibiu. În Ian. 1899 e la Cernăuți, pentru patru reprezentații, cu „Dama cu camelii“, „Odetta“ de Victorien Sardou și „Medea“ lui Grillparzer.

Atunci, la 1899, apărea la Cernăuți „Sentinela“, „ziar independent al Românilor bucovineni“ (Sept. 1898—April 1899), sub direcția lui Dionisie Voronca și cu colaborarea ingeniosului M. Teliman, care semnează o foaie, intitulată ²⁾ „Agata Bârsescu în Cernăuți“, începând astfel : „Când te pui să scrii despre A. B., nu știi ce să zici mai întâiu și nu știi în ce mod să vorbești, ce atribute să întrebuițezi spre a caracteriza această zină a artei dramatice. Ai putea pune un preț de o sută de galbeni pentru

¹⁾ Traducerea întreagă a apărut apoi în anul I al „Junimii literare“, (1904) și'n volum.

²⁾ reprodușă în colecția de „Foiletoane“, îngrijită de G. Tofan și editată de „Junimea“ (1909).

inventarea unui adiectiv nou, ce n'ar fi fost deja întrebuințat pentru A. B., și nimene n'ar câștiga premiul". Dupăce înșiră apoi o sumă de asemenea atribute, Teliman, „spre a nu copia pe alții", o proclamă „îngeroaică" — „cuvânt nou, care împreună gingășia femeiască cu puterea bărbătească în sufix" și constată cu satisfacție : „Neamțul n'are așa ceva. El are Engel, Engelchen, Engelein, liebes Engelein, süßes Engelchen, însă îngeroaică n'are". Căci e una din tendințele caracteristice ale lui Teliman să-i găsească pe Nemți mereu inferiori, să afișeze chiar dispreț față de valorile lor literare — zicem să afișeze având convingerea că nu era decât politică în atitudinea aceasta, oportunitate națională față de germanomania și germanolatria multora dintre intelectualii români bucovineni. Deci și'n foiletonul acesta, dacă Victorien Sardou e spirit francez, grandios, impunător, iar „drama sa e luată din viață, scoasă din izvor viu ce-l vedem curgând și azi", în schimb „Medea" lui Grillparzer, „tragedie în 5 acte din nenorocire" e „o clasică prostie nemțească (!), o dovadă că sărmanul poet s'a trudit mult și n'a ajuns nimic". Scriind astfel, Teliman uita că o disqualifica indirect și pe marea tragediană.

În același an, 1899, revine la Cernăuți, cu un ansamblu propriu, în afară de orice stagiune, în plin sezon mort — experiment pe care ea îl putea risca — între zilele de 10—12 August, cu o dramatizare a romanului lui Zola „Therese Raquin" și din nou cu „Odette" și cu „Alexandra" lui Rich. Voss. Dar anul acesta, 1899, are o importanță deosebită prin împlinirea dorului Românilor, exprimat din ce în ce mai des și mai insistent, de a o vedea *câștigată pentru teatrul românesc*. „Memoriile" ne arată că meritul hotărîtor a fost al lui Take Ionescu, „marele bărbat de stat, marele orator și omul fermecător", care, cu prilejul unui turneu al ei la Brașov, a venit anume dela Sinaia, ca s'o câștige pentru teatrul românesc, „înarmat cu contractul de angajament, gata redactat". „Era un contract pentru 12 reprezentații, deocamdată cu 1000 lei pe seară — pentru vremea de atunci un onorar extraordinar".

„Veni în sfârșit și seara mult așteptată de tot Bucureștii!": 14 Noemvrie 1899. Ca rol de debut și-o alesese pe „Magda": „această figură se potrivea de minune pentru întoarcerea mea la căminul părintesc". Se potrivea și deaceia — au remarcat-o chiar atunci și ziarele — fiindcă artista de renume european indica prin alegerea rolului că nu înțelege să renunțe definitiv la acea străinătate unde și întemeiasse faima. Într'adevăr, în angajamentul pe care-l încheie apoi

tot la insistențele lui Take Ionescu, se prevedea să joace la București numai trei luni pe an, în timpul iernii, iar restul timpului să aparțină teatrului german.

La 1903 întreprinde un turneu românesc prin toată țara, dar numai în „Vechiul Regat“.

În Dec. 1905 pleacă în sfârșit la America, joacă la teatrul german „Irving-Place“ din New-York și face turneu la Chicago, Detroit, Saint-Louis, Washington. Se întoarce în țară după începutul stagiunii 1906/1907, chemată telegrafic de directorul Al. Davila și, prin prestigiul ei, salvează Teatrul Național dintr'o gravă criză morală și financiară. La Craiova joacă cu Const. Radovici, cu care se și căsătorește și trăiește patru ani de fericire netulburată.

Izbucnirea războiului mondial o surprinde tot în America, la New-York, unde stă nouă ani neîntrerupți, 1914—1923.

Face întâiu teatru german, până ce, în urma intrării Statelor Unite în războiu, limba germană fiind prigonită și interzisă, e silită să trăiască din lecturi într'un club de doamne germano-americane.

După intrarea României în războiu pornește din oraș în oraș, cu recitaluri în limba engleză, dar și'n românește, pentru coloniștii români. E serbătorită pretutindeni cu însufleșire, iar fondul adunat în aceste turnee, 1400 dolari, îl jertfește pe altarul Patriei. Reîntoarce la New-York, debutează cu succes deplin și'n teatrul englez. La 12 Ian. 1923 a putut să joace din nou în limba germană, tot la New-York, în „Medea“. În sfârșit, la 22 Sept. 1923, debarcă la Constanța, întâmpinată ca o Regină.

Apare din nou pe scena Teatrului Național din București, în „Sappho“ și în „Medea“ (aceasta însă nu a lui Grillparzer, ci a lui Ernest Legouvé). Ambele piese s'au reprezentat de cinci ori fiecare, cu „plenade de cassă“. A urmat un mare turneu, prin toată România Mare. La 16 Nov. e la Cernăuți, cu „Sappho“, iar în 17 cu „Medea“. O salută Const. Berariu, regretatul director al T. N. din Cernăuți.

Ziarul „Cultura Poporului“, salutând prezența ei la Cluj, releva splendida ei înfățișare, „o figură de o rară luminozitate“ și faptul că vorbea perfect românește, fără cea mai mică urmă de accent străin, (v. „Memorii“, pag. 250).

Primește invitațiunea Teatrului Național din Iași pentru 10 reprezentații, cu „Messalina“ și cu „Maria Stuart“. Se reîntoarce la

București și joacă aci „Magda“, de 15 ori în șir, plecând apoi cu drama aceasta într'un turneu de 30 de seri.

Se îmbarcă a treia oară pentru America, dar, abia sosită la New-York, e chemată la Viena, din partea direcțiunilor „Volks-theater“ și „Raimundtheater“. Dar până să ajungă la Viena, la „Volkstheater“ începuse seria de reprezentații ale artistei Sary Fedak, cu piesa „Antonie“, obținând seară de seară mare succes, încât artista noastră, rugată să aștepte 4—5 săptămâni, pleacă întâiu la Cernăuți, apoi la Iași, unde ajunge la 24 Ian. 1925. Joacă din nou în „Messalina“ și, reprezentațiile dela Viena pe toamnă amânându-se, primește catedra de dramă și comedie la Conservatorul din Iași, renunțând și la Viena și la America.

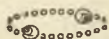
Ca profesoară „Duduia Agata“ — căci așa îi zic, moldovenește și familiar, „colegii“ dela Iași — e foarte conștiincioasă, silindu-se să producă „mai mult spirit, simț artistic, suflet, dicțiune“ la elevii săi.

În toamna anului 1926 un nou turneu, cu „Strigoii“ lui Ibsen, o readuce în Bucovina, la Cernăuți și 'n celelalte orașe. „În rolul d-nei Alving, marea artistă — uriașă: duioșia de mamă și sbuciumul ei tragic în lupta cu fatalitatea inexorabilă ne-au dat fiori de zguduitoare emoții. Aceeași puritate a dicțiunii, aceeași sobrietate clasică — deși într'o dramă modernă, naturalistă — a gesturilor și a mimicei. Și mai presus de toate, vraja acelei minunate voci de alto...“ (v. cronică „Duduia Agata“ din „Junimea literară“, XV (1926), pag. 238—240).

De atunci au mai trecut zece ani, în cari noi Bucovinenii n'am mai văzut-o decât în eleva ei, pe scena fostului Teatru Național din Cernăuți, tragediana Margareta Cărașu (măritată Rosetti) care ne-a dat o Ifigenie demnă de marea maestră.

„Memoriile“ dela 1933 se încheiau cu dorința de a mai face „un mare turneu, așa zis „turneu de adio“, pentru despărțirea definitivă de teatru“ — dorință pe care am văzut-o exprimată din nou zilele acestea. Putem spera în realizarea ei? Ar fi un adevărat serviciu divin ¹⁾.

Victor Morariu



¹⁾ Un articol omagial de amintiri i l-a închinat d-l Filemon Taniac în „Glasul Muntelui“.

Povești despre Vlad-Vodă Țepeș

Pagini inedite *) din opera lui P. Ispirescu

VIII.

Povestea spune că pe vremea lui Vlad-Vodă Țepeș se înmulțise leneșii, nevoie mare. Ca să trăiască, trebuia să mănânce; căci nemilostiva burtă cerea. Și ca să mănânce umblau în prosteală. Cereșiau, și cu cerșitul trăiau fără să muncească. Dacă vr'un sghimboiaș⁵⁶⁾ de om, căruia îi place să sghimboișească⁵⁶⁾ și să se amestece în toate alea ca pătrunjelul, dacă vr'un om, cum zisei, întreba pe câte vr'unul din acești cerșitori de ce nu lucrează și ei ceva, unii răspundeau: — Dară nu umblu toată ziua? Însă dacă nu găsesc de lucru, ce sunt eu de vină?—

Unora ca acestora sghimboiașul le da în nas cu zicătoarea: Mă duc să mă bag la stăpân, dar'ar Dumnezeu să nu găsesc. Alții iarăși găsiu nod în papură, că: Cojocarul își scoate ochii toată ziua și noaptea, și când colo nu se alege cu nimic; croitorul muncește toată viața, și agoniseala lui este cât o umbră de ac; pantofarul se cocoșează și se gheboșește până îmbătrânește, și când moare tot cu talerul îl îngroapă... Și astfel potriveau ei câte vr'un cusur pentru toate meseriile.

Ajungând la urechile lui Vodă, și văzând și însuși cu ochii mulțimea de calici, mai toți oameni buni de muncă, se luă de gânduri: — Numai prin sudoarea feței sale, spune la carte, că-și va agonisi omul cele spre hrana sa — își zise Vlad-Vodă. — Acești oameni trăiesc din sudoarea altora. Prin urmare sunt nefolositori omeneștii. Aceasta e un fel de tâlhărie. Tâlharul de codru, ce e drept, îți cere punga. De ești mai iute de mână și mai voinic, scapi de el. Aceștia însă îți ia⁵⁷⁾ avutul cu încetinelul și cu milogire, dară îți ia⁵⁷⁾ mereu. Așadar sunt mai răi decât furii. Să se stârpească ast soiuri de oameni din țeara mea! —

Și după ce se mai răsândi, porunci să se dea afară în țeară ca la o zi anumită să se adune toți cerșitorii laolaltă, că are să le împartă Vodă câte un rând de haine și să le dea o masă înfricoșată.

*) Cf. „Făt-Frumos“. An. IX 1934, 113 și 130; An. X 1935, 83 și 160.

⁵⁶⁾ ?

⁵⁷⁾ Am aștepta: iau.

La ziua otărită⁵⁸⁾ gema Târgoviștea de mulțimea calicilor ce venise. Slujitorii domnești le împărți⁵⁹⁾ câte un rând de haine noi; apoi îi duse în niște case mari unde erau pregătite mesele. Se minunară cerșitorii de dărnicia lui Vodă și vorbeau⁶⁰⁾ între sine :

— Adevărat, milă domnească !

— Tot din spinarea poporenilor este și astă pomană ! Nu care cumva că dă Vodă ceva din punga lui ?

— S'a schimbat Vodă, mă ; nu mai este cum îl știți voi.

— Lupul părul își schimbă, dară năravul ba. —

Se puseră la masă. Aci, ce să vezi dumniata ? Bucate ca la masa domnească. Vinuri tot d'alea bunele, ce te culcă la pământ.

Traseră calicii un pui de chef, de se duse pomina. Mâncară și băură cu lăcomie. Cei mai mulți se îmbătară de dedeau pe brânci. Tocmai când li se amestecă⁶¹⁾ limbile, cum se zice, și nu se înțelegeau între dânșii, odată se pomeniră cu foc de patru părți. Vodă poruncise slujitorilor să puie foc casei. Dară năvală la porți ca să asă, însă porțile erau zăvorâte. Focul înainta, vulvoarea se ridica în sus ca niște smei înflăcărați. Țipete, chiote, vaiete ieșiau din gurile tuturor cerșitorilor închiși acolo. Dară unde vrea să știe văpaia ceva de plângerile oamenilor ? Se aruncau unii asupra altora. Se îmbrățișau. Cereau ajutor. Dară nu era ureche omenească care să-i asculte. Începură a se svârcoli în chinurile vulvotaiei ce-i învăpăia. Fumul înăbuși pe unii, jăratecul făcu scrum pe alții, flăcările⁶²⁾ pârjoli⁶³⁾ pe cei mai mulți. Când se potoli focul, nu mai era suflet de om viu.

Și credeți că s'a stârpit neamul calicesc ? Fugiți d'acolo ; nu mai credeți toate fleacurile ! Căutați în giuru-vă și vă încredințați. Astăzi chiar nu este vremea mai brează decât atunci. Cerșitorii se vor sfârși odată cu lumea.

P. Ispirescu



⁵⁸⁾ otărită (nu hotărită) scrie Ispirescu.

⁵⁹⁾ Indreptăm: împărțiră.

⁶⁰⁾ În loc de vorbeau, Ispirescu scrisese întâi: cârtiau.

⁶¹⁾ Indreptăm: amestecară; cf. mai jos: se pomeniră.

⁶²⁾ În loc de flăcările. Ispirescu scrisese dintru 'ntâi: focul.

⁶³⁾ Cineva a îndreptat (cu altă cerneală): pârjoliră.



ÎN TRE UN AUTOHTON ȘI UN HOMO AMERICANUS

de Alexandru Ionescu

Problema „Intre occidentalism și autohtonism”, propusă de revista „Da și nu”, pare să aibă, în raport cu momentul politic actual, o semnificație care-o depășește.

Deși în aparență o pură problemă de orientare culturală sau spirituală, ea constituie în fond reflexul unor rațiuni adânci, cari îl împing pe cercetătorul conștient, în mod imperativ, către o precizare ideologică sau practică, exprimată sau intimă, față de însemnatele frământări politice ale vremii.

În aceste momente, când forțele europene — și, după ele, ale lumii — tind să se grupeze, fără excepție, într'o polaritate de vădită tensiune antitetică, dialectică în fapte și credințe, dualitatea de mai sus: *occidentalism-autohtonism* prezintă suficiente calități de adecvare.

Dealtfel, acesta este și motivul pentru care o anumită și cunoscută presă la noi, cu tremurături de Leiba Zibal, a și intervenit, impetuos, în polemica dintre d-nii *P. Comarnescu* și *I. E. Torouțiu*¹⁾, — cari reprezentau respectiv cele două laturi ale problemei, — încercând exagerări și disensiuni sedicioase.

Dar nu de temerile acestei prese mă voiu ocupa în articolul de față; le-am citat numai ca pe un argument în treacăt. În

1) «Da și nu» nr. 5—6, an. I.

schimb, însă, controversa dintre d-nii Torouțiu și P. Comarnescu necesită, în cele două sensuri opuse, atenție.

Pornind să tempereze lexicul vulgar, neadecvat cu titlurile de specialitate ale d-lui Comarnescu, cât și afirmațiile-i pretențioase, dar în fond arbitrare, nedovedite, d-l Torouțiu ²⁾, recent și merituos membru al Academiei Române, a reușit nu numai să desvăluie lipsurile de formă și fond ale preopinentului său, dar și să indice, totodată, prin opoziție, în chip fugar — e drept, posibilități metodice mai puțin complexe, dar mai firești, și o orientare mai directă către realități și finalități autohtone, iar ca măsură de apreciere și explicație în același timp, dând precădere comparației în timp, față de contiguitatea spațială, menită să ne ducă la depreciere în raport cu occidentul, la postularea de „revoluții spirituale”, la „sinteze” bizare, etc., dar toate sortite să rămână un simplu *flatus vocis*. Sentințelor, delimitărilor și directivelor, pornite dintr'un plan de ton înalt, dar vid, în care s'a situat d-l Comarnescu în răspunsul său la ancheta revistei „Da și nu” ³⁾, formulate în termeni tari, de netăgăduită vulgaritate, d-l Torouțiu le-a desvăluit complet carența și rolul lor de simple pretențiuni, pornite dintr'o „eugentare minoră”.

Nu putem tăgădui, totuși, că multe din caracterizările tari, pe cari le atribue d-l P. Comarnescu unora dintre tinerii de azi nu ar fi juste, dar toate acestea în alt loc și cu altă aplicație și va trebui să recunoaștem alături de d-l Torouțiu că ele puteau fi și mai puțin așteptate din partea unui doctor în estetică și 'n consecință să ne îndoim, ca și d-sa, de „*bunurile occidentalului*” și mai ales de produsele universităților din jurul cetății filmului american.

Dacă părăsim primul răspuns din „Da și nu” ⁴⁾, al d-lui Comarnescu, analizat cu multă tehnică de d-l Torouțiu, și tre-

2) «Da și nu» nr. 5—6 an. I: Revoluțiile spiritualității moderne.

3) «Da și nu» nr. 4 an. I.

4) «Da și nu» nr. 4, an. I. Intre occidentalism și autohtonism.

cem la cercetarea replicii din numărul următor al revistei ⁵⁾, constatăm lucruri și mai surprinzătoare în cugetarea acestui mitic pogoritor din vârful sgârie-norilor de peste ocean, să descopere și să îndrepte problematica generației și spiritualitatea neamului de „imbecili” tineri, rămași sau întorși în teritoriul României Mari.

Deși doctor — din America — în disciplinele filosofice, totuș controlul afirmațiilor și preciziunea stilului și cugetării în congruență nu-i par indispensabile — cum ar fi de așteptat.

Spune d-sa: „*Generațiile valoroase și mai ales personalitățile pe care aceste generații le lasă în istorie, sunt acelea care nu socotesc drept ofensă destinul de a fi depășite și contrazise*”.

Numai asemenea generații și personalități — insensibile la injuriile doctorilor în estetică — pot intra în istorie ? Celelalte de ce nu ? De unde scoate d-l Comarnescu legea hotărâtoare, principiul selectiv ?

Temeiul filosofic, al evoluțiunii tripartite: *teză, antiteză, sinteză* — după *Hegel*, după *Tarde* și *Marx*, sub altă formă, pe care vrea să-și sprijine afirmația riscată, oricâtă valabilitate universală i-ar fi atribuit titularii, în cazul de față, nu-l servesc pe dialecticianul nostru de ocazie.

Crede cumva d-l Comarnescu, în baza afirmației subliniate mai sus, că d-l Iorga, care nu se împacă nicidecum cu contradicțiile vehemente ale d-lui Giurescu, nu va mai intra pentru aceasta în istoria culturii noastre ? Și invers. Pe de altă parte, am vrea să vedem *sinteza creatoare*, care i-ar împăca pe susnumiții inamici.

Și nesfârșita pleiadă de savanți, înscriși în istoria științelor, cari au lucrat pentru propășirea mijloacelor de existență ale omenirii, au rămas în istorie, — orice ar spune d-l Comarnescu — nu datorită unui paradoxal „respect al controversii”, ci valorilor obiective pe cari le-au creat și cari i-au impus. Și

5) «Da și nu» nr. 5—6, an. I. Deslușiri și delimitări.

epocile și generațiile, ca și personalitățile, se impun la fel istoriei, prin însemnătatea care le depășește, prin valorile obiective pe cari le produc, independent de jocul de berbeci la care sunt supuse de împrejurări sau firi aparte, în mod mai mult sau mai puțin întâmplător, nu necesar.

— „*Pentru cine știe câtuș de puțină logică, este clar că munca în sine nu constituie o problemă...*”, mai spune d-l Comarnescu, exprimare cu totul improprie, fiindcă toți cari au învățat logică știu că un cap logic, un cap care trage concluzii clare, nu este numai al celui care „știe” — multă sau puțină — logică, ci al celui care a avut ocazia, în experiența vieții sau a științei, să întâlnească și să repete cât mai des variatul exercițiu logic; acela într’adevăr, și-a ascuțit suficient aparatul logic, fără obligația doctoratului de specialitate sau de superficialitate.

Pe de altă parte, chiar cu riscul de a nu ști atâta logică cel puțin cât știe d-l Comarnescu, îmi permit să mă întreb: este munca „*o simplă realitate fizică și socială*” — așa cum deduce d-l P. Comarnescu după d-l Noica, un tânăr gânditor din generația „noastră”, dar care tinde să rămână valabil și pentru alte generații ? Să fie adică munca o simplă activitate, un simplu obiect, lipsit de reprezentarea *mijlocului și scopului*, elemente sechestrate de ingeniosul reformator [poate și de d-l Noica, dar nu prea ’mi vine să cred] pentru *problematika generațiilor* ? Dar atunci delictul ar fi flagrant chiar pentru cele mai elementare tratate de psihotehnică, chiar pentru cele mai simpliste definiții ale muncii; ar trebui să tindem atunci să reducem munca noastră, lipsită de cele două condiții psihologice, la exercițiul rud al instinctelor sau la cel mult truda sclavilor de pe galere. Intre munca noastră și activitatea instinctivă a animalelor n’ar mai fi nici o diferență.

Când d-l Torouțiu i-a replicat că „*problematika generației tinere*” trebuie să fie munca, a făcut-o numai datorită unei in-

tuiții speciale a obiectului (să-i spunem așa), intuiție care nu dă greș. Nu un argument calculat pentru rezistența tezei proprii a ridicat atunci d-sa, ci din adâncul ființei sale a răspuns însăș realitatea muncii, nu, însă, o realitate fadă și oarbă cum o concepe d-l P. Comarnescu, care ține cu orice preț și risc să-și economisească elementele pentru atât de problematica problematică a generației. Cine îl cunoaște mai de aproape pe d-l Torouțiu citește în trecutul său, în începuturile sale de formație și informație, preludiul care se contura în mijloace spirituale și materiale temeinice, menite să fie subsumate finalității luminoase a „*Studiilor și documentelor literare*”.

„Studiile și documentele literare”, prin factura lor cât și prin condițiile materiale indispensabile, sunt fără tăgadă încoronarea unei munci, strecurată cu trudă pe singurul drum posibil, al greutăților fără măsură, către țelul ei final.

Ca orice operă de temelie, ele sunt veriga făurită din muncă, prin care omul de vocație are intuiția integrării sale trainice în evoluția complexă și economia energetică a unui neam.

Ori, cum mai poate fi separată problematica de muncă; energia, de posibilități și finalitate ? E artificiiul gol al celor cari vor să-și aleagă calea comodă a speculațiilor, problematice numai, dar de mare și falsă anvergură.

În ce privește preocupările problematice ale „*tinerei generații*”: „*accentuarea spiritualității românești*”, recunoaștem aci o tendință, care putem afirma că a început cel puțin odată cu Școala Latinistă și toate mișcările și curentele prezidate de Români, dacă nu au pus-o sub o formă oarecare în locul de căpetenie al programului lor, au subînțeles-o totuși.

Ar mai fi de discutat, între altele, problema aportului „generației tinere” față de cele anterioare. E dela sine înțeles că o generație nouă poate și trebuie să aducă multe lucruri noi, dar ca ele să vină în contradicție stringentă cu ale generației anterioare, e mai puțin inteligibil. În domeniul adevărului și

frumosului, generațiile își trec mai degrabă una alteia facla, întocmai ca la jocurile olimpice: valorile adevărate nu se răstoarnă.

De altă parte, să vorbești în tonul d-lui Comarnescu despre o generație tânără care se găsește deabia în act — dacă se găsește, e un non sens. O generație este mai curând o definiție postumă; bătrânii numai pot vorbi de generația lor, care „a fost”, despre care își pot da seama că s'a delimitat și definit în jurul unui ideal primordial comun și, mai ales, că s'a sfârșit, — iar mai precis decât ei urmașii cu mult mai târziu, pentru cari franja de interferențe dintre acțiunile și ideile persoanelor de diferite vârste dispăre complet odată cu *trăitul*, — rămânând abordabilă numai cercetătorilor prea migăloși și specialiști, — pot să prindă și mai bine conturul rotunjit, liniile caracteristice, etc., ale unui sbucium viu, sortit în chip fatal abstracției de către aprioricul înțelegerii noastre.

Să vorbești de o generație anterioară actului, iată un lucru prematur, dar și o contradicție in adjecto. Inșiși oamenii de știință pozitivă, în experiențele lor, când vor să stimuleze generații noi, în domenii de viață inferioară, fără tradiție, fără trecut istoric sufletesc, se pot teme că neprevăzutul în repartitia elementelor hereditare le poate răsturna calculele.

Pentru o generație umană, însă, pe care nu o cunoști, fiindcă n'a fost, e și mai riscat să faci profetii și ai și mai puțină îndrituire să lovești în juru-ți, să-i faci loc. O generație, orice am spune, nu se poate realiza decât activând, actualizându-se intens alături de cea anterioară, prin continuarea valorilor, rezultatelor și aspirațiilor ei, nu postulându-se în chip pretențios și separat.

Dacă este vorba, totuș, să ne supraprețuim anticipat „generația”, comparând-o cu cele anterioare — cum încearcă d-l P. Comarnescu — riscăm să cădem în ridicol, fiindcă generația față de care, oricum, prezentăm cel mai vădit progres cultural

este desigur cea mai primitivă, dar cu ea nu simțim nici o satisfacție morală să ne măsurăm de bună voe.

Aș merge cu exemplificarea, în cazul că d-l Comarnescu n'ar restrânge din nou generalitatea afirmațiilor sale, să-i arăt că e greșită și părerea că noi am avea mai multă înțelegere, pentru sculptură și poezie spre exemplu, decât înaintașii noștri.

Poezia, pe care o practică și gustă camarazii cei mai apropiați indicațiilor d-lui Comarnescu, după înseși pretențiile lor metodice, în cea mai mare parte, țintește un viitor prea puțin propice pentru înțelegerea noastră, a celor normali sau mijlocii, iar sculptura — arta de preferință și apogeu a vremilor antice — aceiași destoinici camarazi, cu unele excepții, au transformat-o într-o industrie de momâi.

Spiritul omenesc, în desvoltarea înclinării sale către frumos și artistic, a pornit prin pasiunea înțelegerii cât mai concrete, cât mai plastice, a realizărilor sale, cari au oglindit întreaga arhitectură și sculptura de înaltă clasă a antichității, spre a se îndrepta apoi peste imaginația bogat coloristică, luxuriantă, a picturii, odată cu Renașterea și Epoca modernă, către semnificația mai abstractă a artei contemporane, înțeleasă și gustată prin raporturile sale abstracte, matematice, cum ar fi muzica și alte tendințe pure.

Cine cunoaște, de asemeni, în istoria literaturii și filosofiei franceze pe *Montaigne*, iar la noi pe *Paul Zarifopol*, între cari s'a desfășurat un apreciable lanț de nume și de variații, știe foarte bine, că nu tocmai odată cu „noi cei tineri”, iubitorii paradoxului și ai controverselor, s'a accentuat eseuul.

E tot atât de riscată și discutabilă și părerea că „generația” noastră posedă viziuni intelectuale mai largi, mai critice, de mai multă cultură generală în consecință, de unde s'ar ivi probabilitatea că generația mai veche e restrânsă la o cultură de specialitate, când procesul — în general — este cunoscut de toată lumea ca invers și ajungi la aceeași concluzie, dacă iei în

cercetare reprezentanții marcanți și medii din două generații consecutive. Extensiunea câmpului intelectual astăzi nu este individuală în întregul ei, ci din contră divizată și susținută de diverși specialiști. Explicațiile de ansamblu solidar al problemelor, în mare parte, și astăzi, tot dela cei mai în vârstă le așteptăm.

Nu mai departe, revista «*Da și nu*», în ancheta propusă, a primit răspunsul d-lui Comarnescu — care, orice ar spune, a trecut cel puțin cu picioarele afară din generația tinerilor de sub 25 ani — cu mai multă satisfacție decât pentru vre-un altul mai tânăr decât d-sa.

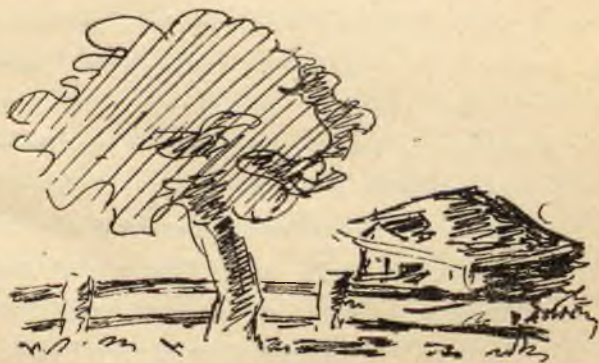
Socotesc, fără prea mari pretenții, că am expus suficiente aserțiuni aberate ale d-lui P. Comarnescu. Mai sunt și altele; și acestea, inșile, ar putea fi dezvoltate mai larg și mai profund, fără prea mari dificultăți. E destul pentru oricine să arunce o simplă privire asupra preținsei «linii», alcătuită de către d-l Comarnescu din: *Eminescu — Kogălniceanu — Maiorescu — Iorga — Pârvan — Motru — Gusti — N. Ionescu — L. Blaga*, — și, dacă nu este tot atât de puțin informat cât și d-sa asupra lor, își poate da imediat seama că ei pot sta alături întocmai ca lupul, capra și varza din problemă.

Pentru orice intelectual normal — fie el chiar tânăr, — afirmațiile acestui închipuit reprezentant benevol apar în chip evident aberate, pline de lacune, de exagerare lipsită de auto-control. El este totuși un membru reprezentativ, prin însăși natura lui intimă, al «generației noastre» — dacă ar trebui într'adevăr să demarcăm în mod exagerat o generație —, luată în media mediocrității, în care indivizii, mai mult ca în oricare altă generație, expun sau aruncă în ochii societății tot, absolut tot ce posedă, fără nicio reticență, spulberând orice iluzie a surprizei, așteptarea bănuitoare a lăuntricelor de muncă tăcută, răbdătoare, care acoperă valpurgia și gestația creațiilor, a valorilor.

Dacă mi-ar fi permis să-mi ridic glasul alături de d-l P. Comarnescu, între tinerii pe cari îi conduce către slavă, ar trebui să spun, că nu problematica, ci *datoria* noastră, a tinerilor, este: *mai multă prudență, mai multă muncă interioară, tăcută; prea ne cunosc ceilalți posibilitățile vane; tot ce posedăm noi, e ceea ce am dat sau dăm neîncetat cu ușurința lipsei de scrupul; nu mai rămâne nici o posibilitate de surpriză specifică, pentru cei cari ne cântăresc.*

E mult — și totuș nu prea mult...

Alexandru Ionescu





EMINESCU ȘI OXENSTIERN

de D. Murărașu

Intr'un frumos articol *Limba română vechie și nouă* (Tălmacirea românească a scrierilor lui Oxenstiern)¹⁾ Lambrior atrăgea atenția asupra lucrării *Pensées sur divers sujets avec des réflexions morales* care a circulat la noi în traduceri manuscrise în a doua jumătate a veacului al XVIII-lea. După Lambrior, e aceasta una din primele cărți traduse la noi din limba franceză. Cine-i autorul, ne dă însuși Lambrior câteva informații: e Gabriel Thureson conte de Oxenstiern care a trăit între anii 1641 și 1707, diplomat și ambasador cunoscut în Suedia și Europa apuseană în frământata epocă a lui Carol XII²⁾. Date mai numeroase găsim în prefața la ediția Paris 1772 *Pensées de Monsieur le comte d'Oxenstiern sur divers sujets, avec les réflexions morales du même auteur*. Gabriel Thureson e strănepotul lui Axel d'Oxenstiern cunoscutul om de stat din vremea lui Gustav Adolf. Cult, cunoscător a mai multe limbi europene, capabil să se exprime cu ușurință, a călătorit în diferite țări ale Europei, (în cuprinsul lucrării lui sunt și amintiri în legătură cu călătoriile în Italia, Spania, Franța), fiind pretutindeni bine primit și atrăgând atenția prin cheltuelile și luxul care 'n curând aveau să risipească averea moștenită. Re-

1) *Conv. literare* (VII) 1873, 1 Dec. pg. 325 și următ.

2) Informația lui Tudor Vianu (*Poesia lui Eminescu* pg. 58) că ar fi vorba de Axel de Oxenstiern (1583—1654) e greșită. P. Eliade în *De l'influence française sur l'esprit public en Roumanie* (pg. 331) dă informația exactă, după Lambrior.

nunțând mai apoi la această viață de petreceri, a gustat plăcerile singurătății și ale lecturii, și și-a însemnat cugetările care aveau să-i aducă lauda exagerată că e un Montaigne al Nordului și să-l facă cunoscut și la noi. Lucrarea-i străbătută de un puternic suflu moral și religios. Convertit la catolicism, Oxenstiern vorbește adesea despre Dumnezeu și lucrurile religioase în care găsește mângâiere pentru sufletul său rănit de deziluzii într-o viață bogată în experiență.

Desigur tocmai părțile de morală creștină l-au impus pe Oxenstiern vre unui român cult din veacul al XVIII, care traducându-l, i-a format un cerc de cetitori grăbiți să-și aibă la rândul lor copii manuscrise după traducerea originală. Se găsesc mai multe copii de-acestea.

Lambrior vorbește în articolul lui despre patru copii după un original care nu-i cunoscut. O copie este din 1781 în posesia lui Vasile Pogor, alta din 1782 în păstrarea lui Iancu Codrescu, o a treia fără dată în a lui Gr. Carp, a patra, singura completă, scrisă în April 1807 de logofătul Lupul Beldiman, se află în Biblioteca Universității din Iași.

M. Gaster³⁾ ne dă încă vreocâteva amănunte prețioase. Traducerea din Oxenstiern s'ar fi făcut după îndemnul episcopului de Roman Leon, o dovadă așadar că aceea ce a atras e elementul moral și religios al lucrării. O traducere din 1750 e făcută de «Dimitrache scriitor» din Roman. Un manuscris din 1779 se găsea la Eminescu, două ms. în posesia lui Gaster, unul de pe la 1780 și altul din 1803, un ms. din 1780 scris de Gh. Vârnav, la Academia Română. În *Chrestomație* II pg. 46-49 Gaster publică și un fragment din Oxenstiern, *Vorba trupului cu sufletul*, după ms. lui Eminescu pg. 94—97. Despre acest ms. ni se mai dă informația: copie din 1779, defect, foaia întâia cu titlu lipsește, V nepag. 228 pg. paginate.

3) *Geschichte der rum. lit. in Gröber Grundriss der Rom. Philologic* II, 3 pg. 336—337.

În *Catalogul manuscriptelor românești* întocmit de I. Bianu, tomul I, găsim date despre ms. lui Oxenstiern la Academia Română. E ms. 96 din anul 1780 scris de Gh. Vârnav, pe care-l amintește și Gaster. La sfârșitul ms. 134 se menționează că o carte a lui Oxenstiern pe moldovenește este la Michalache Misir. E apoi ms. 147 isprăvit de copiat la 8 Iulie 1843 de paharnicul Nicolai Proca. E în sfârșit ms. 265. Gaster vorbind de manuscrisul aflat la Eminescu, spune că a fost poate dăruit Academiei; indicațiile însă nu corespund cu niciunul din manuscrisele aflate în biblioteca acestei instituții. Și acest manuscris, ca atâtea altele care se aflau în biblioteca lui Eminescu, nu se mai știe în proprietatea cui a intrat.

Pentru circulația de care s'a bucurat la noi Oxenstiern, să reținem și mărturia lui C. Negruzzi în *Cum am învățat românește*, că'n biblioteca tatălui său se aflau printre alte manuscrise și cugetările diplomatului suedez.

În *Curierul de Iași*, nr. 66 din 13 Iunie 1876, Eminescu reproduce la «Diverse» fragmentul *Comedia cea de obște* dintr'un ms. din 1790⁴⁾. În afară însă de capitolul reprodus în *Curierul de Iași*, Eminescu a copiat în ms. 2307 ff. 4—5 două capitole *Pentru pustietate sau singurătate* și *Pentru vin* pe care le reproducem aci împreună cu cap. *Comedia cea de obște*⁵⁾.

DIN CUGETĂRILE LUI OXENSTIERNA

(Traducere din 1750)

Pentru pustietate sau singurătate.

Fericit acela ce se depărtează de învăluiturile cele turbatoare ale lumii, pentru că se bucură cu desfătărilor unei dorite singurătăți și a căruia cea mai aleasă tovarășie este o dulce întâlnire cu sine numai. Mărturia unei sinidisis bune îl

4) v. ed. Scurtu, *Scrisori politice și literare* pg. 324 și următ.

5) În ed. franceză 1772 tom. I., cap. corespunzătoare: *De la solitude* pg. 1, *Du vin* pg. 43, *De la comédie universelle* pg. 210, Cap. *Comedia cea de obște* îl reproducem după Scurtu o. cit.

face a privi cu urâciune nebuniile și deșertăciunile lumii; el n'are poftă de alta, fără numai la liniștea sufletului, nu se teme nicicacum de nestatornicia norodului, defaimă bogățiile și batjocorește acele mai mari averi ale pământului; mulțămît de cele de față, este cu odihnă pentru cele viitoare; îndestulat cu sine, nu se însărcină cu nime; nu se vede mai mult a intra în supărările nevoii, de-a grăi împotriva cugetelor sale sau a mai suferi vorbe împotrivă.

Depărtat fiind de curți, nu mai are grija Domnilor, nici a se sili să intre în dragostea lor. Nu se vede a sluji plecăciunilor, ce le cer cei mari, ci se află într-o sa norocită sărăcie. A nu face cuiva strâmbătate se silește, după cele viitoare păzește cele de față și așază grijile sale pentru sine, neamestecându-se în trebile altuia. Nelipindu-se de mândrie, nici de slavă, iubirea de argint i se pare o nebunie, desmierdarea o batjocură arătată, pisma o inimiză, trândăvia un păcat. Apucată fiind la laudele ziditoriului, limba sa nu-și slujește a grăi vorbe deșarte. Fiind fără de întristăciune și fără de mânie, nu se vede nimic care să nu-i placă. Având vorbă cu mințile cele frumoase a celor vechi, se vede slobod de necazurile acelor de-o samă cu dânsul. Treaz și prostatic la bucate fiind, nu se lasă a-și strica sănătatea sa cu mâncări scumpe și multe. El poate toate câte vra, pentru că nu vra fără numai aceea ce poate. Se culcă cu liniște, se odihnește cu pace și se scoală cu bucurie. El știe a cumpăni vremea și privește statele vieții sale urzite cu fir și cu mătase. Răspondenția sa o are cu ceriul, la care gândurile sale îl poartă neîncetat. Nu are nici o dorire de lucrurile acestei vieți, pentru că o cunoaște deșartă; nici ohtează fără numai pentru cele cerești, la care-și hotărăște toate dorințele sale; și în scurt așteaptă moartea fără a o dori și fără a se teme de dânsa.

Pentru vin.

Cu adevărat că zama viței este un adipòton împotriva mahniciunei și strugurii ei sunt cele mai bune și mai minunate roduri a pământului. De ar ști omul să se metahirisească cu dânsul după cum se cade, n'ar mai avea trebuință de altă doftorie; pentru că această doftorie vioae și voioasă are daruri minunate. Când se ia cu măsură, face inima veselă, mintea voioasă, întărește trupul, gonește întristăciunea, arată iubință, pe oameni îi îndeamnă să cânte, să gioace, să aibă îndrăzneală și să se socotească viteji. Cu adevărat, fără de vin ar fi fost oamenii fără de inimă bună și nu s'ar desfăta. Aceasta are o mai frumoasă tovărășie, decât aceea a lui Vachos (Dionisos) când nu ținea multă vreme. Iaste plină de frumoase cuvinte, de slobzenie, de libov, de toate acelea ce aduc desmierdare; în scurt

este un Dumnezeu a păgânilor, mai vrednic de iubit decât Vromios *); și căruia se cade măsura, închinăciunea tuturor neamurilor celor zefelii. Dar îndată ce trece măsura, trebue să-l faci să încalice pre măgariul său și să-l trimită drept la prăpastie, pentrucă-l face atunci fără' de cuviință un dobitoc, o fiară cu patru picioare sau să zic mai bine fără' de picioare și fără' de cap. Gura lui afumată și răsuflă vorbe păgânești și neînfrânate, ocărînd toată lumea; răsuflările lui răgâituri, hazurile lui borituri, dragostele lovituri de pumni, căutătura nebunească și încredințările urite și gretoase.

Cândind la toate aceste necuviințe, mă plec a lăuda oprirea, care Mehmet au făcut pentru băutul vinului la toți acei, ce or primi legea lui. La cea de pre urmă asupra acestei băuturi, găsesc frumoasă scrisoare împregiur, precum urmează :

Vestitul Dumnezeu a desfrânării,
 Subțire cumpărătoriu a simțirii,
 Lucrul desmierdării cei nevinovate
 De care griji pururea se abate.
 Prietenul cel mai cu priință gurii
 Trușă și iubit biruitoriu inimei;
 Fiul a unui Dumnezeu, jăratec cu umezeală,
 Duh de foc și mult topitoare pară,
 Vino de ne îndumnezește
 Și ne face fericiți a veste.

Comedia cea de obște.

Lumea este priveriște, oamenii sânt comedianți, norocul împărțește jocurile și întâmplările le alcătuesc. Teologii ocărmuesc machinurile și filosofii sânt privitorii. Bogații prind locurile, cei puternici apucă locul cel mai înalt, și la pământ sânt săracii. Muierile aduc răcoreală și cei necăjiți de noroc iau mucul lumânărilor. Nebuniile alcătuesc întocmirea cântecelor și vremea trage perdeaua... Lumea vrea să se înșale — înșele-se dar. Deschiderea comediei începe din lacrimi și din suspinuri. În lucrarea cea dintâi se arată pricinile cele nebunești a oamenilor. Cei fără' de simțire bat în palme ca să arăte a lor bucurie, cei înțelepți flueră jocurile. Cel ce intră plătește la ușă un ban, ce se numește osteneală și ia în locul lui un petec pecetluit, ce însemnează neodihna, cât își va ține locul. Schimbarea pricinilor îi zăbovește puțin pe privitori. Impletiturile cele bune sau

*) Alt zeu tot din ceata lui Dionisos, care este îmbătarea cea preste măsură, iar Dionisos este a chefului... (Notă în ms.).

rău împletite fac să rădă filosofii. Acolo se văd urieși, care de odată se fac logoși și logoși care fără de veste se fac mari și vin la o înălțime fără de măsură. Acolo se arată oameni cari se par că au toate măsurile și paza ce s'ar pute socoti, ca să nu lese drumul cel adevărat, care duce la sfârșitul ce-și pun înainte; în vreme când despre altă parte cei nebuni și fără de grijă apipăie ușa nenorocirilor lumești. În scurt: acest fel este comedia lunei aceștia, și cea ce vrea să aibă zăbavă cu liniște, să se puie într'un unghiu mic, de unde să poată cu odihnă, ca să fie privitoriu și unde să nu fie nicidecum cunoscut, ca să poată fără de grijă a o batjocori după cum i se cade.

Eminescu scrie în ms. său că traducerea e din 1750, așa dar data 1790 din *Curierul de Iași* e o greșală de tipar. Comparând textul din ms. lui Eminescu cu acel din ms. Academiei 265 unde se găsesc și cele trei capitole amintite, găsim deosebiri de expresie foarte mărunte. Astfel la cap. *Pentru pustietate sau singurătate*: «pentru că se bucură», «ale pământului», «ziditoriului», «nu se vede nimic», «treaz și prostatic», «cu mâncări scumpe și multe» (la Eminescu); «că se bucură», «a pământului», «ziditoriului său», «nu vede nimic», «cu mâncări scumpe» (în ms. 265). La cap. *Pentru vin*: «vioae și voioasă», «gonește întristăciunea», «să gioace, să aibă îndrăzneală» (la Eminescu); «vioae», «face să uite întristăciunea», «să aibă îndrăzneală, să gioace» (în ms. 265). La cap. *Comedia cea de obște* deosebirile față de ms. 265 sunt cu totul neînsemnate.

Chestiunea cea mai importantă însă e aceea a influenței pe care a putut-o avea Oxenstiern asupra lui Eminescu. Încă din 1905 I. Scurtu în ediția *Scriseri politice și literare*, reproducând după *Curierul de Iași* cap. *Comedia cea de obște*, scria în notă: «Fragmentul de manuscris ce se reproduce aici are însemnătatea sa pentru istoricii literari, cari pot constata în el un izvor de inspirație al minunatei poezii filosofice *Glossa...*». Afară de această observație generală, Scurtu, în altă notă, stabilește legătura între versul eminescian «Tu în colț petreci în tine» și textul lui Oxenstiern: «...să se puie într'un unghiu mic».

Tudor Vianu, reluând și discutând problema pe un plan mai înalt, arată cum în *Glossă* au putut să se împletească influențe schopenhaueriene cu acele venite din textul lui Oxenstiern, din care răzbate o limpede atitudine stoică în fața vieții. Analogia între text și *Glossă* e mult mai mare decât aceea observată de Scurtu. *Glossa* e construită pe asemănarea vieții cu teatrul, dovadă întreaga strofă IV și părți din strofele VI și VIII. Originea acestui motiv trebuie căutată în antichitate; îl găsim spre exemplu în *Manualul* lui Epictet, la Bion, la Plotin ⁶⁾. Comparația între lume și teatru o aflăm și 'n La Bruyère *Caractères* VIII, *La cour*: «Dans cent ans, le monde subsistera encore en son entier; ce sera le même théâtre et les mêmes décorations; ce ne seront plus les mêmes acteurs... Il s'avance déjà sur le théâtre d'autres hommes qui vont jouer dans une même pièce les mêmes rôles; ils s'évanouiront à leur tour; et ceux qui ne sont pas encore, un jour ne seront plus; de nouveaux acteurs ont pris leur place». Acest text ne duce îndată gândul spre unele versuri din *Glossă*:

Alte măști, aceeași piesă...
Ca să schimbe-actori 'n scenă
Te momește în vârtej...

Fără îndoială Eminescu a plecat de la *Comedia cea de obște*, nu-i exclus însă să-l fi cunoscut și pe La Bruyère ⁷⁾.

O parte din *Glossă* are ca izvor cap. *Pentru pustietate sau singurătate* pe care l-am reprodus. Lauda omului fericit care «se bucură cu desfătărilor unei dorite singurătăți» și-și găsește aleasă tovarășie într-o «dulce întâlnire cu sine numai»; îndemnul de-a privi cu dispreț «nebuniile și deșertăciunile lumii»;

6) *Poesia lui Eminescu*, pg. 58—60.

7) I. M. Rașcu în *Ecouri franceze în opera lui Eminescu* (Secolul 14 August 1932) ne spune că 'n articolele lui Eminescu și 'n ms. se găsesc citate din La Bruyère. De sigur în lucrarea-i completă I. M. Rașcu ne va da informații precise și concludente.

sfatul de a nu se teme nici de nestatornicia norodului, nici de moarte; îndemnul de a se feri de curți, de a nu sluji plecăciunilor, de a nu se amesteca în trebile altuia și de a nu dori nimic din această vieată «pentru că o cunoaște deșartă», toate acestea își au ecoul în versurile *Glossei*:

Nu spera și nu ai teamă...
Tu rămâi la toate rece...
Tu așează-te de-o parte,
Regăsindu-te pe tine...
În prezent le-avem pe toate
Dar de-a lor zădărnice
Te întreabă și socoate...
Teamă n'ai...
Tu pe-alături te strecoară...

Glossa a apărut întâia dată în ediția Maiorescu, dar o găsim în numeroase ciorne și variante de tranziție în manuscrisele poetului. Cea mai veche redacție este aceea din ms. 2258 fol. 173. Acest manuscris e în parte de prin 1872—1874, epoca studiilor lui Eminescu la Berlin⁸⁾. Chiar în redacția de aci se poate urmări influența lui Oxenstiern. După cum articolul lui Lambrior *Literatura populară* din *Conv. lit.* 1874 a atras atenția lui Eminescu asupra manuscrisului lui Iordache Colescu⁹⁾, nu-i exclus ca articolul aceluiși Lambrior *Limba română veche și nouă* din *Conv. lit.* 1873 să-l fi făcut pe poet să cunoască mai de-aproape manuscrisul unei traduceri românești din Oxenstiern.

Ecouri din Oxenstiern se găsesc însă și 'n articolele politice ale lui Eminescu. Astfel articolul *Tendențe de cucerire* din *Timpul* (III) 1878, 7 Aprilie, se termină astfel: «Deviza noastră este: a nu spera nimic și a nu ne teme de nimic. Nesperând nimic, n'avem nevoie de a ne mai încrede în alții, precum ne-am

8) v ediția C. Botez, pg. 462 și ed. D. Murărașu *Literatura populară*, pg. 9.

9) v. ed. *Literatura populară*, pg. 50.

încerezut, ci numai în noi înșine și în aceia care sunt nevoiți să ție cu noi, netemându-ne de nimic n'avem nevoie de a implora generozitatea în locuri unde ea e plantă exotică». Un alt articol, din *Timpul* (VIII) 1883, 11 Februarie, arată că situația din țară e tristă și că tot ce se petrece ni s'ar părea comic dacă «am fi privitori numai, ca la teatru». Așa dar înainte încă de-a ajunge la forma definitivă a *Glossei*, Eminescu și-a înflorit cu elemente din ea proza politică ¹⁰).

Fără îndoială Eminescu a cărui pasiune pentru cărțile și manuscrisele vechi e cunoscută, a străbătut întreaga lucrare a lui Oxenstiern. Va mai fi trecut și altceva decât ce știm, din această scriere în opera lui Eminescu? Nu am putea afirma nimic cu siguranță, am putea însă stabili unele apropieri. În cap. *Dialogue entre le corps et l'âme* (ed. cit. pg. 116—120) care-i reprodus în traducere românească de Gaster în *Chrestomatie*, după ms. lui Eminescu, sufletul se adresează trupului cu cuvintele: «Oh! pauvre poignée de terre...». La Gaster pg. 49: «O sărace pumn de pământ...». În cap. *De la conduite ordinaire de l'homme* (pg. 127) găsim cugetarea: «l'homme n'est qu'une ombre et la vie qu'un songe». În cap. *De la lecture* (pg. 217) găsim versul: «Post miserum funus, pulvis et umbra sumus». Nu putem ști cum erau traduse în ms. pe care-l avea Eminescu, desigur însă că deosebirea nu era prea mare față de ms. 265 dela Academia Română, unde găsim următoarele forme: «că omul iaste ca o umbră și viața ca un vis» (pg. 75 v.); «după îngropare praf și umbră sântem» (pg. 123).

Acestea ne amintesc: versul din *Scrisoarea I* «Intr'un mod fatal legate de o mână de pământ», cuvintele din scrisoarea lui Euthanasius în *Cezara* «Cinis et umbra sumus», gândul că «lumea și viața sunt un vis» din *Archaeus* și că «lumea-i visul sufletului nostru» din *Sărmanul Dionis*. La aceste expresii Eminescu putea ajunge și pe alte căi; astfel cugetarea asupra ca-

10) Vezi și *Naționalismul lui Eminescu*, Buc. 1932, pg. XV și XXXII.

racterului vizionar al lumii are isvorul în Schopenhauer *Lumea ca voință și reprezentare* I § 5 unde sunt citați Platon, Pindar, Calderon și alți scriitori.

Avem însă deplină siguranță că două din capitolele lucrării lui Oxenstiern, *Pentru pustietate sau singurătate și Comedia cea de obște*, au reținut atenția lui Eminescu și i-au dat însemnate elemente pentru una din cele mai caracteristice poezii ale lui. O dovadă mai mult cât de variată și adâncă a fost cultura literară și filosofică a poetului.

A N E X Ă

Pentru a se putea face o comparație cu traducerea ms. ce se afla în păstrarea lui Eminescu, dăm aci și textul francez după ediția Paris 1772. Editorul ne spune că toate edițiile anterioare sunt pline de greșeli; aceasta ar explica și unele deosebiri între traducere și textul adevărat, care altfel ar părea negreșit surprinzătoare.

De la solitude

Heureux celui qui, éloigné de l'embarras tumultueux du monde, jouit des agréments d'une charmante solitude, et dont le principal commerce est une douce conversation avec lui-même. Le témoignage d'une bonne conscience lui fait regarder avec mépris les folies et les vanités du monde. Il n'a d'ambition que pour la tranquillité de l'âme; il ne craint point l'inconstance de la vertu, ni les caprices du sort, il dédaigne les richesses et méprise les grandeurs périssables de la terre. Satisfait du présent, il est sans inquiétude sur l'avenir. Content de lui-même, il n'est à charge à personne. Il ne se voit jamais dans la fâcheuse nécessité de parler contre ses sentiments, ou d'avoir à souffrir de la contradiction de l'opiniâtreté. Eloigné de la Cour, il n'a rien à essuyer de la mauvaise humeur du Prince; point de soins à prendre pour s'insinuer dans ses bonnes grâces. Il ne se trouve point asservi aux basses complaisances que les Grands exigent, et il se voit dans l'heureuse impossibilité de faire tort à personne. Il étudie le passé, observe le présent et borne ses soins à lui-même, sans s'embarrasser des affaires d'autrui. Egale-ment inaccessible à l'orgueil et à l'ambition, l'avarice lui pa-

raît une folie, le luxe un ridicule éclatant, l'envie une bassesse et la paresse un crime. Occupé à louer son Créateur, sa langue ne s'use point à force de s'exercer sur des bagatelles. Sans occasion de chagrin ni de colère, il ne voit rien qui lui déplaît. Occupé de l'entretien des beaux esprits de l'antiquité, il se voit heureusement délivré de l'importunité de ses sots contemporains. Sobre et frugal dans ses repas, il n'est point exposé à ruiner sa santé à force de bonne chère. Il peut tout ce qu'il veut, parce qu'il ne veut que ce qu'il peut. Il se couche sans inquiétude, il repose entre les bras de la tranquillité et se lève avec joie. Il sait tirer parti du temps et voit la trame de sa vie ourdie d'or et de soie. Sa correspondance est avec le Ciel, où ses pensées le transportent sans cesse. Il ne forme point de désirs pour le choses de cette vie, parce qu'il en connaît le vide. Il ne soupire que pour les célestes, auxquelles se bornent tous ses vœux. Enfin, il attend la mort, sans la désirer et sans la craindre.

Du vin

Il est certain que le jus de la treille est un antidote contre la mauvaise humeur, et que le raisin est le plus beau et le plus merveilleux fruit de la terre. Si l'homme savait s'en servir à propos, il n'aurait pas besoin d'autre médecine; car ce végétatif a des vertus surprenantes. Quand il est pris avec modération, il rend le cœur gai, l'esprit vif, fortifie le corps, fait oublier le chagrin, fait chanter, danser, rend amoureux, hardi et vigoureux. Véritablement il faudrait être privé de bon goût pour n'y pas prendre plaisir. C'est une charmante conversation que celle de Bacchus, quand elle ne dure pas longtemps: elle est pleine de bons mots, de franchise, de caresses, de chansons et de tout ce qui fait plaisir; enfin, c'est un aimable Dieu des Païens que Bromius et qui mérite le culte de tous les gens de bon goût. Mais sitôt qu'il est ivre, il faut le faire remonter sur son âne et l'envoyer tout droit en Suisse; car alors c'est un infame et un brutal, une bête à deux pieds, ou pour mieux dire, sans pieds et sans tête: sa bouche fume de discours impies et lascifs; il querelle tout le monde; ses soupirs sont des rots, ses douceurs des vomissements, ses caresses des coups de poing, ses regards sont furieux et ses confidences fades et ennuyeuses: la considération de tous ces inconvénients me fait approuver la défense que Mahomet a fait de boire du vin à tous ceux qui embrasseraient sa Secte. Au reste, je ne saurais m'empêcher de trouver passablement belle la description suivante de cette liqueur:

Fameux Démon de la débauche,
Subtil enchanteur de nos sens,
Objet des plaisirs innocents,
Dont jamais le souci n'approche.
Ami de la bouche et du cœur,
Aimable et superbe vainqueur,
Enfant d'un Dieu, brasier humide,
Joie d'une Divinité,
Esprit de feu, flamme liquide,
Viens, rends-nous possesseurs de la félicité.

De la comédie universelle

Le monde est le théâtre, les hommes sont les comédiens, les hazards composent la pièce, la fortune distribue les rôles, les théologiens gouvernent les machines et les philosophes sont les spectateurs; les riches occupent les loges, les puissants l'amphithéâtre et le parterre est pour les malheureux; les femmes portent les rafraîchissements à l'entour et les disgraciés de la fortune mouchent les chandelles; les folies composent le concert et le temps tire le rideau, la pièce a pour titre: *Mundus vult decipi, ergo decipiatur*. L'ouverture de la comédie commence par des larmes et des soupirs: dans le premier acte se présentent les projets chimériques des hommes; les insensés frappent des mains pour marquer leurs applaudissements, et les sages sifflent la pièce. En y entrant, on paie à la porte une monnaie qu'on nomme peine, et on reçoit en échange un billet marqué inquiétude, pour pouvoir prendre place. La variété des objets qui s'y présentent, divertit pour un peu de temps les spectateurs; mais le dénouement des intrigues, bien ou mal concertées, fait rire les Philosophes. On y voit paraître des géants qui tout d'un coup deviennent pigmées, et des nains qui grandissent imperceptiblement et arrivent à une hauteur extraordinaire.

On y voit encore des hommes qui semblent prendre toutes les mesures et les précautions imaginables, pour marquer le vrai chemin qui mène au but qu'ils se proposent; pendant que d'un autre côté des étourdis, des sans-soucis atteignent le port des félicités mondaines. Enfin, telle est la comédie de ce monde; et celui qui s'en veut divertir à loisir, n'a qu'à se mettre dans quelque petit coin, d'où il puisse commodément voir tout sans être vu, afin de pouvoir, avec sûreté, s'en moquer comme elle mérite.

D. Murărașu



E N I G M E

*licărit în noapte vre-o lamă de oțel
Pe undeva pe-aproape? A fulgerat în zare?
Sau și-a tăiat, fosforic, vre-o stea rătăcitoare
Făgaș de-o clipă'n ceruri, fără de nici un țel?*

*Tot mai adânc în negrul pupilelor nocturne
Se desfășoară spații cu lumi nebănuite:
Demoni sau îngeri, visuri, iluzii sau ispite,
Înrângeri sau victorii, ca din ascunse urne*

*Țâsnesc și cad pe câmpul vieții pământești...
Stau inimile goale, setoase să le soarbă;
Și sufletele mute; și'n creier mintea oarbă
Să tâlmăcească sensul enigmelor cerești...*

*Enigmele ființei în trudă de canoane —
Și mai nedeslușite, și mai ispititoare:
Ce inimă, ce suflet, ce minte văzătoare
Va să pătrundă sensul pupilelor umane?...*

Ion Pajură



D. MURĂRAȘU: M. EMINESCU, Literatura populară
Clasicii Români Comentajl. — Sub îngrijirea D-lui N. Cartoian, Prof. Univ.
Scrișul Românesc, Craiova, 1 vol. 652 pg.

Dintre problemele de istorie literară și planurile editoriale, cari m'au preocupat încă dinainte de războiu, îngrijirea și tipărirea unei ediții complete, critice a operei lui Eminescu credeam că ar fi un monument unic și recompensator chiar și pentru cel mai pretențios cărturar. Ediția completă în 143 volume a lui Goethe putea servi ca model de prezintare în metodă. Intre timp însă, pentru cunoașterea lui Goethe în România, a fost nevoie să cercetez și alt material decât acela al slovei tipărite, și astfel m'am rătăcit în labirintul Autografelor Academiei Române și al numeroaselor arhive particulare, din cari în locul preocupării pro Eminescu, apoi pro Goethe, a răsărit colecția Studiilor și Documentelor Literare. Pentru Eminescu aveam și un termen destul de îndepărtat: 1939 — adică la 50 ani după moartea poetului, să-i apară opera completă, critică. Totuși, în ce privește textele de circulație pentru marele public, nu va mai fi nevoie de vre-o contribuție din partea mea, la ediția din 1939, întru cât ceea ce ne-a dat D. Murărașu până acum poartă sigiliul definitivatului.

Până la actuala lucrare *Eminescu, Literatura Populară*, D. Murărașu publicase încă numeroase studii. Unul este în legătură cu I. L. Caragiale, bogat în informații noi, cari explică mediul social și intelectual, unde s'a născut teatrul lui Caragiale. Studiul a scăpat, firește, atenției criticilor noștri, deși

printre ei se găsesc și «specialiști» în Caragiale. Cele mai multe însă dintre lucrările lui Murărașu sunt în legătură cu Eminescu.

După ce în 1930 a dat lucrarea despre *Naționalismul lui Eminescu*, în care arăta pe bază de documente precise și în mare parte cu totul noi, aspectele naționalismului lui Eminescu și ambianța în care s'a desfășurat, an cu an cercetările au continuat și au adus lămuriri în legătură cu viața și opera poetului. Autorul care străbătuse întreaga operă publicată sau inedită a lui Eminescu spunea la începutul studiului *Mărturii în legătură cu originea lui Eminescu* (1931):

«Studiile despre Eminescu se înmulțesc în fiecare zi, renumele poetului și în parte și al ziaristului a pătruns definitiv în conștiința publică. N'ar fi de mirare, dacă ar începe să se formeze ideea că despre Eminescu nu mai e nimic nou de spus. Ar fi o idee greșită. Departe de a nu mai fi nimic nou de spus, Eminescu trebuie cercetat dela început în întregimea operei lui. Eminescu nu-i încă deplin cunoscut. Un material informativ imens își așteaptă cercetătorul. Pentru orice problemă, fie în legătură cu viața lui Eminescu, fie cu opera lui, date interesante așteaptă să fie luate în seamă și utilizate de spirite crescute în respectul adevărului».

Pe vremea aceea D. Murărașu nu putea bănuî măcar că un coleg al său — d. G. Călinescu — se va năpusti asupra manuscriselor și cu o inexplicabilă grabă va transcrie greșit părți disparate din material și apoi însușindu-și și munca altora, se va proclama sgomotos revelatorul unui Eminescu nou și necunoscut.

Fără să-l stânjenească acest sgomot, care într'o societate mai matură și independentă ar fi produs imediat suspiciuni, D. Murărașu și-a continuat seria de lucrări, după un plan bine hotărît și cu o metodă precis formulată. L-a studiat pe Eminescu în diferitele lui aspecte, a stabilit unele texte, cari fuseseră corupte prin trecerea numeroaselor ediții, când cultul pentru amănunt și simțul de răspundere pentru exactitate sau nu existau în măsura de azi, dar se făceau cele dintâi investigații și deci mai cu anevoie și cu riscuri mai mari pentru multitudinea cetirilor ipotetice, sau la unii cercetători amănuntul și pre-

ciziunea cădeau pe plan secundar, pe primul înfățișându-se exploatarea în abilități de stil.

D. Murărașu ne-a dat o ediție a *«Scrierilor Politice»*, unde a adunat paginile cari exprimă clar ideologia naționalistă a lui Eminescu. In această lucrare își iau locul și articole necunoscute până atunci și a căror paternitate D. Murărașu a stabilit-o după îndelungi investigații. In acest domeniu toți cercetătorii lui Eminescu vor trebui să recurgă la informațiile date aci, ca și în vasta bibliografie dela *«Naționalismul lui Eminescu»*.

A urmat apoi o ediție a *Scrierilor Literare*, cu textele controlate după originale și manuscripte, cu pagini inedite și cu un minuțios studiu despre proza literară, bogat și acesta în date noi.

Lucrarea lui D. Murărașu *«Eminescu și clasicismul greco-latin»*, pe care d-l G. Călinescu a absorbit-o și disolvat-o în cărțile d-sale, a apărut în 1932 și ne dovedește cu o știință sobră ucenicia lui Eminescu la școala clasică.

După alte studii, ca *«O ediție definitivă a lui Eminescu în 1933»* și *«Călin Nebunul»*, ediția critică și studiu, ne-a dat a treia lucrare din seria de ediții critice, *Eminescu, Literatura Populară*; fără îndoială că prin materialul inedit, studiul care-l însoțește, notele, colaționarea cu variantele textelor și glosarul dela sfârșit este o operă științifică unică în istoriografia noastră literară.

Metoda urmată de D. Murărașu explică și caracterul acestei mari realizări. In introducere la *Naționalismul lui Eminescu* autorul fixase și expusese această metodă. Se știe că la noi stărue încă lupta, uneori vehementă, între școala istorică și cea estetică. Fenomenul literar însă poate fi privit din amândouă punctele de vedere, mai mult, este necesar să fie privit din amândouă, căci numai așa i se poate scoate în relief valoarea.

«Având convingerea fermă» — spune D. Murărașu «că

principalul e studiul literar, nu certurile de școală răspânditoare de sterilitate intelectuală și că nu există metodă bună ori rea în mod absolut, am plecat dela însăși natura subiectului urmându-i cerințele. Trebuia să aplic și metoda istorică și cea estetică».

Și mai departe:

«Și metoda istorică și cea estetică sunt deopotrivă de legitime în cercetările literare. Amândouă aliate pot să satisfacă un suflet armonios dezvoltat. Exclusivismul unora duce numai la asimilare pe calea inteligenței, cu neglijarea elementului artistic; exclusivismul altora duce la o stare de beatitudine estetică, desigur scop unic pentru diletant, dar nu pentru cercetătorul științific. Amândouă metodele subordonându-se una alteia potrivit cu natura obiectului cercetat, se ajută și se completează. Mișcarea estetică pornită mai de mult și susținută cu prestigiu, seriozitate și chibzuință de Maiorescu, e și astăzi bună ca reacțiune împotriva intelectualismului, dar numai întru cât se ferește de exagerări și are de scop aducerea lucrurilor pe calea măsurii, decenței și bunului simț».

Metoda enunțată mai sus, D. Murărașu a aplicat-o în toate studiile sale.

Eminescu, Literatură Populară se înfățișează ca o exemplară lucrare științifică modernă: studiu critic al izvoarelor, studiu istoric-literar despre materialul folkloristic, texte reproduse direct după izvoare, note și variante după manuscrisurile poetului, indicarea analogiilor între culegerile lui Eminescu și cele ale altor folkloriști, însfârșit glosarul necesar pentru înțelegerea expresiilor dialectale destul de numeroase.

Chiar în capitolul *Izvoare* autorul precizează metoda și scopul. Să reținem acest pasagiu, care ne arată dela început că avem de a face cu un cercetător serios:

«Studiile pentru lămurirea personalității lui Eminescu s'au înmulțit în ultima vreme. Din toate se desprinde o învățătură:

pentru a se ajunge la scop, nu-i nevoie de dialectică ori de pseudo-filosofică speculație, ci de informație sigură, corectă și controlabilă».

Aceasta este adevărata metodă în cercetările literare și de aceea tot ce a publicat D. Murărașu poartă timbrul seriozității, fiecare pagină închinată lui Eminescu ne aduce la cunoștință informație nouă, pe care o știm, din indicațiile autorului, de unde-i luată și unde, la nevoie, o putem verifica. Este metoda sobrietății și a perfecteii probități intelectuale.

Materialul folkloristic se dă direct după izvoare. În cursul cercetărilor sale, autorul a controlat și edițiile de până acum, spre a-și da seama de aportul înaintașilor săi la cunoașterea lui Eminescu. Din paginile rezervate acestei chestiuni, se vede cât de falsificat a fost Eminescu, pe care l-am cetit până astăzi. În ediția lui Ilarie Chendi sunt greșeli înspăimântătoare: *Călin Nebunul*, *Miron și frumoasa fără corp*, *Frumoasa lumii*, *Finul lui Dumnezeu* se prezintă cu erori de transcriere, cari dau textului eminescian un înțeles comic.

Versurile din ediția Chendi:

«Și se plimbă pe covoare
«Moi ca mâinele-i fecioare

trebuie cetite:

«Și se plimbă pe covoare.
«Moi cu micile-i picioare

Alt specimen: «Mamă, n'ai vre-o bucățică de lumânare s'o aprinzi? — Am dragu mamei dela Paris» care trebuie rectificat astfel: «Mamă, n'ai v'o bucățică de lumânare s'aprinzi? — Am dragu mamei dela Paști (o ține, Doamne, ferește de tunet, s'o aprindă)».

Se va răspunde că îndreptarea textului nu constituie o laudă pentru D. Murărașu, ci este o datorie pe care trebuia să

și-o îndeplinească. De acord, căci tocmai îndeplinirea acestei datorii contrastează cu ceea ce au făcut alții, de dată recentă și unii cu prestigiu în scrisul românesc.

Un profesor de limba română din București, reeditând pentru... școlari câteva din poveștile lui Eminescu, ajungând la acest loc, adică... *la Paris*, adnotează ca să-l lămurească pe bietul școlar mai bine și spune că... e desigur o greșală și că trebuie să fie vorba de un negustor.

D-l I. Pillat, care conduce o secție din colecția *Pagini alese* a publicat *Poeme populare* de Eminescu. Chiar în introducere, d-l I. Pillat se referă la ediția critică a basmului Călin Nebunul întocmită de D. Murărașu în 1934, citează pasagii din versiunea în proză și apoi publică textul basmului. Cu câtă uimire constăți că în loc să reproducă textul corect din ediția Murărașu, ne dă pe cel necorect din ediția Chendi. Să ai, așa dar, în mână cartea bună și corectă și să nu te folosești de ea, iată ceva semnificativ pentru stadiul științei literare românești. De sigur că într-o societate în care munca și respectul pentru ade-văr sunt o dogmă, nu este nevoie să se aducă nimănui nici o laudă. La noi însă, unde se lucrează cu atâta superficialitate chiar de oameni cari au în circulație un nume și se pretind conducători ai intelectualității, munca și seriozitatea trebuiesc scoase în relief și o facem aci ca îndeplinirea unei *datorii*.

Tot în capitolul *Isvoare* ni se arată cu precizie în cari ms. dela Acad. Rom. se găsesc culegerile de folklor. Deosebit de însemnat și îmbucurător este faptul că autorul reușește să fixeze și cronologia manuscriptelor. D. Murărașu a adus o contribuție științifică de mare importanță, pentru că de aci se poate stabili nu numai epoca în care poetul a fost preocupat de culegerea unui anumit material sau de prelucrarea acestuia, ci se readună caetele lui Eminescu în forma pe care ele au avut-o înainte de a fi trimise la Academie, învălmășite cum le cunosc astăzi cercetătorii. Alt izvor scos în relief este revista *Convorbiri Lite-*

rare, în care au apărut, la 1892, culegeri din caetele poetului. În *Fântâna Blanduziei* din 1889 s'a tipărit, sub semnătura lui Eminescu, un grup de culegeri, pe care D. Murărașu nu le re-produce în ediție, deoarece ele n'au nimic original, ci sunt numai frânturi luate din *Spitalul Amоруlui*, întocmai cum se gă-seau în această lucrare a lui *Anton Pann*. Procedul istoricului nu poate întâmpina nici o replică în contradictoriu. De ce să i se atribue lui Eminescu adunare de folklor care vădit aparține altcuiva, mai ales că nu poetul le-a reprodus în «Fântâna Blanduziei», ci vre-un prieten care nu cunoștea «Spitalul Amоруlui». Totuși, în ediția lui D. Murărașu se găsesc și unele culegeri cari pleacă dela *Anton Pann*. Nu-i o contrazicere de metodă; autorul le-a reprodus, fiindcă ele nu reprezintă *tipul pur* al culegerilor lui *Pann*, ci *forme corupte de lăutari*, dela cari au trecut în caetele lui *Eminescu*.

Toată această cercetare a izvoarelor este de o netăgăduită utilitate. Că cercetătorul D. M. a depus și în această direcție o muncă anevoioasă, este adevărat; el însuși ne-o mărturisește și cu această ocazie se remarcă atitudinea unui adevărat intelectual, care ferit de orice preocupări lăaturalnice, spune că în munca însăși «găsești o înaltă satisfacție sufletească, îndată ce ți se oferă priveliștea luminoasă a legăturilor dintre activitatea poetului și realizările anonime ale poporului»...

În capitolul *Orientarea lui Eminescu spre folklor* sunt cercetați factorii externi și interni cari au determinat și îndrumat activitatea folkloristică a lui *Eminescu*: studiile în străinătate, mediul intelectual dela *Junimea* și înclinația înăscută a poetului spre lumea basmelor și producțiilor din popor. Reținem din acest capitol lucrurile cu totul noi pe cari autorul le scoate în evidență: Mai întâi studiile de psihologie etnică pentru cari stau mărturie manuscriptele poetului și despre cari nu se știa nimic până astăzi, sau atât de puțin cât nimic, apoi influența hegeliană pentru cari autorul dă documente de com-

pletare a cercetărilor în această chestiune făcute de *I. Lupăș*, *Tudor Vianu* și *Al. Dima*.

Documentele sunt cu atât mai valoroase, cu cât în ultimul timp, cu pripirea și ușurătatea-i obișnuită, G. Călinescu stăruie să arate că Eminescu n'ar fi suferit influența lui Hegel.

Capitolul *Materialul folkloristic* ne arată speciile literare spre cari s'a îndreptat atențiunea lui Eminescu și stabilește provinciile, unde răsună ecourile unor cântece populare identice. Cercetând manuscriptele, D. Murărașu ajunge la concluzia că «data manuscrisului ce ni s'a păstrat nu coincide cu data străngerii materialului». Eminescu și-a transcris în caete materialul adunat în călătoriile sale de adolescent și le-a supus, an de an, unor numeroase prefaceri. Tot aci se arată că poetul și-a completat culegerile cu un manuscript anonim, achiziționat în vremea când lucra pentru societatea *Orientul*, cu diferite cântece din *Foaia Societății pentru literatura și cultura poporului român din Bucovina*, cu proverbe luate din manuscriptul lui *Iordache Golescu*, și, poate, cu unele culegeri din volumele lui *Simion Florea Marian*. Cercetarea cântecelor de lume din caetele lui Eminescu este de un real interes pentru istoria noastră literară. Autorul ne pune în fața unor dovezi de împletire a acestor cântece cu poezii din Conachi, Văcărescu și Anton Pann. Paginile acestea vor trezi, desigur, atențiunea cercetătorilor lui Eminescu, deoarece ele vin să probeze că din ușurința editorilor s'au atribuit lui Eminescu poezii cari aparțin de fapt altor scriitori. Astfel, în ediția *Opere complete* (Iași 1914) întâlnim poeziile *Ah, noroc, noroace*, *Risipească-se tot trupul* și *Mă lepăd de toată lumea*, cari, în realitate, sunt formele corupte de lăutari ale unor poezii de Conachi, sau, cum este *Ah, noroc, noroace*, un cântec de lume, pe care-l găsim în colecția lui Eminescu. Tot așa poezia *De-ar fi mijloace*, care a pătruns chiar în ediția unui spirit atât de scrupulos ca *Gh.*

Bogdan-Duică, nu-i decât traducerea poeziei *Dorința* de Cristopol.

În capitolul *Prelucrări și imitații* se insistă asupra procedurii de prelucrare al lui Eminescu și se scoate în evidență deosebita valoare pe care o capătă materialul popular prin fantezia și sensibilitatea poetului. Prelucrările ajung să fie cercetate și din punct de vedere literar și în special remarcabile, prin claritate, izvorită din stăpânirea materialului, sunt paginile despre *Călin Nebunul*, despre care autorul încă în anul 1934 publicase un amplu studiu.

«Câtă deosebire între notația prozaică din basmul popular și risipa de imaginație din poemul lui Eminescu!» — sunt constatări ale lui D. Murărașu din studiul introductiv la *Călin Nebunul*. — «Ce transfigurare suferă textul model pentru a se ajunge la avalanșe de culori și umbre, la scânteierea 'n toată frumusețea a personajilor, la armonia interioară care vrăjește, la deslănțuirea de forță care reține! Simpla întâmplare, auzirea unui basm, care 'n forma lui nu avea nimic deosebit de altele, a deșteptat în sufletul unui mare poet o lume nouă și a desvăluit imense resurse de imaginație plastică. Odată ajuns să surprindă esențialul în masa imperfectă a unui basm, Eminescu dă dovadă de o extraordinară capacitate de-a pătrunde natura specifică a scenelor, de-a le aduce mintal pe planul unei pseudo-realități pe care o urmărește încordat, o vede intens desfășurată în propriul său suflet, se concentrează asupra ei și o fixează în cuvinte».

Am dat acest citat, nu numai pentru ideea atât de potrivit prinsă în expresie, dar și din alt motiv. D-l G. Călinescu în lucrarea d-sale *Opera lui Eminescu*, ajungând la cercetarea lui *Călin Nebunul* scrie ca un om care parcă ar fi descoperit lumea. Se minunează de frumusețea basmului și mai ales de faptul că *nimeni*, până la d-sa — d-l G. Călinescu, — nu i-a

dat atenție și nu i-a arătat valoarea, deși i-o arătase d-lui G. Călinescu, mîi de mult, cu un an mai înainte *nimenele D. Murașu*.

În capitolul final *Influența poporană în opera lui Eminescu*, bogat în documentări și date noi, autorul arată sub ce forme s'a resfrînt influența folklorului asupra lui Eminescu. Folosirea de figuri fantastice, superstiții și credințe populare, introducerea de versuri din cîntece populare în țesătura creației sale, elemente de basm în încercările dramatice și în articolele politice, motive din popor ridicate la valoarea estetică, nuanțare chiar a sensibilității poetului, în urma contactului cu poezia populară. Vom cita un pasagiu din studiu, ca să se vadă deosebita însemnătate pe care o prezintă lucrarea lui D. Murașu pentru istoria literaturii noastre.

«*Ce te legeni, Luceafărul și Doina* realizează în poezie profunzimea de gândire și simțire a poetului. Pentru a ajunge aci, a fost însă nevoie ca Eminescu să cunoască neamul său în una din cele mai autentice forme de expresie, literatura populară. Ultimele mari poezii ale lui Eminescu sunt astfel o desăvârșită sinteză de cultură, sensibilitate proprie și material poetic autohton. Asemeni unui artist care 'n lucrările sale ia elemente din natură, dar în ceea ce ajunge să creeze, în afară de natură, e și ceva nou care deschide perspective pe care aceasta n'ar fi putut să le deschidă, și Eminescu utilizează, împrumutându-le dela literatura populară, elemente cu simplă valoare naturală, le dă semnificație nouă și astfel ajunge să creeze poezii cu unicitate de existență».

În partea a doua a volumului, autorul publică materialul folkloristic, reproducându-l după manuscrise, în ordine cronologică, dându-ni-se astfel posibilitatea nu numai să-l urmărim pe Eminescu în simpatia sa pentru diferite specii de lite-

ratură populară, dar și în hoinăririle lui de-alungul pământului românesc.

Culegerile din ediția D. Murărașu sunt mult îmbogățite față de cea a lui Il. Chendi. Material cu totul nou este scos din manuscriptele Acad. Rom. și adus la cunoștința publicului. În același timp se verifică și textele publicate de Chendi, iar în note ni se atrage atenția unde cea ediție are greșeli de transcriere.

Lirică populară, balade, plugușorul, urături de nuntă, prelucrări, imitații de motive poporane, basme versificate, basme în proză, povești, proverbe, asemănări și cimilituri, iată imensul material care arată locul ocupat de Eminescu între folkloriști și pe care D. Murărașu îl publică într-o prezentare de factură occidentală.

Numai cine a lucrat și a ținut să-și imprime personalitatea în editarea operei unui scriitor, poate să-și dea seama de valoarea studiului introductiv care te conduce ca un versat și credincios cicerone prin toate încăperile unui vast muzeu, te oprește în fața celor mai mari frumuseți, te lămurește asupra genezei, te împinge spre concluzia, pe care, după deschiderea tuturor perspectivelor, ți se pare că o vezi în mod firesc. Și cine iarăși și-a sacrificat din dragoste pentru subiect timpul și energia pentru adnotarea unui text, înțelege extraordinara valoare a adnotărilor făcute de autor în capitolul *Notelor*. Ele dovedesc o muncă fără preget de verificare și confruntare a textelor, de indicare a erorilor din edițiile anterioare, de stabilire a datelor bibliografice, de arătare a numeroaselor variante din manuscriptele poetului.

Cu o râvnă pe care n'am găsit-o nici într-o ediție a vreunui clasic al nostru, D. Murărașu ne pune în fața formelor de variante din nenumărate culegeri de folklor. Nu fără o vădită intenție științifică se face acest lucru. Știința folklorului

a luat un mare avânt în vremea noastră. Pentru cercetătorul de astăzi există probleme pe cari nu și le puneau înaintașii noștri. Una dintre ele este aceea a motivelor populare. Și în străinătate și la noi s'au făcut monografii, în cari se dovedește circulația unor motive și prefacerea lor, potrivit cu împrejurările sau cu aptitudinile sufletești ale aceluia care și le însușește. În această direcție s'a creat o școală științifică reprezentată de Antti Aarnes în *Leitfaden der vergleichenden Märchenforschung*, iar la noi de D. Caracostea în *Miorița*, D. Găzdaru în studiul său despre motivul *Amărită turturică în literaturile romanice*.

În măsura, pe care i-o permitea lucrarea, D. Murărașu, aduce în *Note* indicații pentru urmărirea unor motive în numeroasele culegeri de folklor dela noi. Iată un exemplu: Culegerea XVI *Frunză verde lemn uscat* cuprinde elemente de bocet popular *Creșteți flori și 'mbobociți*. După sugestia lui Murărașu putem urmări motivul în culegerile lui T. Burada, Gh. Dem. Teodorescu, Tudor Pamfile, Papahagi, Sevastos, S. Fl. Marian, Jarnik-Bârseanu, Tocilescu, Buzdugan, Bârlea și în revistele *Familia* și *Foaia soc. p. cult. poporului rom. din Bucovina*. Aceste note vor fi folositoare cercetărilor de folklor. Notele și variantele la *Călin Nebunul*, *Fata din grădina de aur*, *Miron* și *frumoasa fără corp* aduc un prețios material documentar pentru stabilirea procesului de creație la Eminescu.

Volumul de 652 pagini se încheie cu un *Glosar* bogat în expresii noi, idiotisme, localisme, unele cunoscute numai de filologi; el poate servi de bază pentru un studiu asupra lexicului din culegerile lui Eminescu. Întâlnim aici cuvinte rare: arșeu, a băcăi, căminiță, cigală, ciupa, ș. a., întrebuințate în diferite regiuni ale pământului românesc și strânse întâiași dată într'un glosar, întocmit cu seriozitate și grijă pentru cetitor.

Ajunși la capătul dării noastre de seamă trebuie să recunoaștem că *Scrisul Românesc* dela Craiova a făcut un mare sacrificiu pentru publicarea acestei lucrări. Este o cinste rară și exemplară pentru o editură românească publicarea unui clasic în condițiuni tehnice atât de frumoase, este o nouă dovadă de conștiinciozitate a harnicului profesor N. Cartoian, sub a cărui conducere apare colecția clasicilor comentați. În ce privește pe autor nu vom întrebuița vorbe sonore și pompoase, nepotrivite nici cu noi și nici cu modestia lucrătorului care a destelenit un întreg domeniu al activității lui Eminescu. Vom sublinia numai concluzia care se impune din însăși prezentarea lucrării și care va trebui să fie recunoscută de oricine nu-i orbit de patimă, că D. Murărașu a procedat așa, cum trebuie să procedeze adevăratul om de știință.

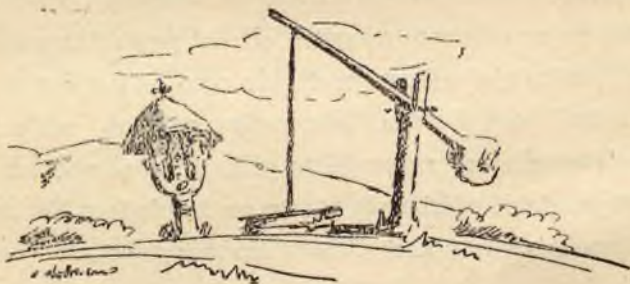
Vom remarca și o scădere a acestei ediții, și nu ne îndoiim că N. Cartoian va căuta, cel puțin pentru viitor, să înlăture neajunsul. Toate edițiile Clasicilor Români Comentați n'au nici o dată, în ce privește apariția și nici pentru repetarea unei ediții. Mai mult, nici măcar prefetele comentatorilor nu se datează. Punctul de vedere al intereselor exclusiv editoriale trebuie să cedeze celui al exigențelor științifice și sperăm că purtătorul răspunderii spirituale nu se va împiedeca de cea materială și-și va impune măcar de aci înainte voința.

Ediția lui Goethe, din inițiativa marei ducese Sofia de Sachsa, cunoscută sub denumirea curentă ediția de Weimar, a început în anul 1887 și s'a terminat în 1912. Fiecare dintre cele 143 volume are data apariției și când vorbiam de o ediție critică, completă a operei lui Eminescu, Ediția de Weimar a lui Goethe, despre care stăruiam la începutul acestei dări de seamă, ne sta în față ca exemplu și model de reeditare. S'a

găsit un D. Murărașu, care desăvârșește an de an această clasică reeditare, editura n'are dreptul să precupețească sacrificiile, cari n'ar mai însemna sacrificii, dacă obiceiul de origine editorială evreească, avându-se în vedere numai venitul material, îl va menține nedatând edițiile. Am merge chiar cu gândul ca Academia Română să impună prin lege data de apariție a oricărui imprimat.

I. E. Torouțlu

Membru corespondent
al Academiei Române.



POPULARE

Frunză verde, tarahon
Cine mi-i ca badea Ion?
Că se poartă cu zobon
Și se spală cu sapon!
Dar eu fără de sapon
Parc'aș fi fată de domn!
Și mă spal cu apă rece,
Nici o doamnă nu mă 'ntrece!

*

Măi bădi', drăguță n'ai
Gura dar' tu cui o dai?
Dă-mi-o mie 'n datorie
Până la Sânta-Marie,
Și-atunci vii la hram la noi,
Și ți-oi da-o înapoi...

*

Strigă badea la fereastă:
— Spovedită ești, nevastă?
— Ba eu când m'oi spovedi
Șapte popi mi-or trebui,
Șapte popi din șapte sate,
Să mă scape de păcate.
Că de păcate ce-am avut
Nici în iad n'am încăput! —

*

Frunză verde micșunea,
Când eram la maica mea
Mâncam turtă de cenușă
Și la fafă eram rujă;
De când is la mama lui
Mănânc fruntea grâului,
Mănânc pâne cum îi spuma
Și la fafă-s cum îi humă.

*

De străin și de sărac
Nu știu sara un'¹⁾ să trag.

Tragere-aș la dumiata,
Da' mi-i frică de belea;
Tragere-aș la o vecină
Da' mi-i frică de pricină,
De pricină și de vorbă
Și'nc=ales și de...cociorbă!...

*

Foaie verde samulastră
N'ași fi fost în casa voastră!
Casa voastră-i trudă=amară
Mă=ta: vrajbă și ocară;
Într'n casă
Ca o coasă,
Iese=afară
Ca o pară
Aș'²⁾ di prăci³⁾ să mă omoară⁴⁾.

*

Pe sub deal și pe cărare
Vine=un voinicel călare,
Voinicelul șuierând
Murgușorul nechezând.
— Murguleț, murguțul meu,
Ce nechezi așa de greu.
Ori ți-i foame, ori ți-i sete
Ori ți-i dor de codru verde?
— Ba nechez și=oi necheza:
Iar la cârșmă=om înopta...
Mă=i lega la chiotoare...
Cârșmărița ca o floare;
Tu la cald, cu mâna'n sân,
Mie... nici un braț de fân!
Tu la masă, la mâncare
Eu la gard și la răbdare;
Tu la masă și la bere
Eu afară rod... zăbele...

Auzite dela *Ileana Răducan* (analfabetă de 57 ani) din Prevorochie (Bucovina)
de *Octavia Lupu-Morariu*

¹⁾ = unde.

²⁾ = așis, chiar.

³⁾ *di prăci* = de tot, de istov.

⁴⁾ = să mă omoare.

Ciprian Porumbescu inedit

Recent au trecut pela subsemnatul următoarele trei manuscrise *) — C. Porumbescu cari vin din relicviile porumbescene ce se mai găsesc în posesiunea d-nei Bertha Rossignon (născută Gorgon!...) din Rădăuți—Bucovina : 1. *Zwerch übrich den Berch, Polka (schnell) für das Pianoforte von C. Golembiowski*, datat fiind : *Stupka 23. August 879* ; 2. *Bertha, Nocturne*, datat : *Stupka 22 September 879* ; și 3. *Resignation, Gedicht und Musik von Cyprian Golembiowski*, datat : *Stupka 9. September 1880*. Precizez : *Nocturna Bertha* e aidoma elegia p. pian *Tempi pasati* care s'a publicat după moartea lui C. Porumbescu, încât legenda, pusă în circulație de N. Petra-Petrescu, *Ciprian Porumbescu*¹⁾... 1884, 25), că *Tempi pasati* ar fi „ultima compoziție“ a lui C. P., scrisă „pe patul morții“, trebuie desființată. Celelalte două : „Polca“ cu titlul idiomatizat în dialectul șvăbesc din Ilișeștii Berthei Gorgon *Zwerch übrich den Berch* (= *Quer über den Berg*) și *Resignation* sunt complet inedite, atât de inedite, încât nici una din catalogările operei lui C. P., publicate până acum (N. Petra-Petrescu, op. citat ; puținul publ. în Dr. V. Branisce, *Ciprian Porumbescu* Lugoj 1908, 111—113 ; M. Gr. Poșlușnicu în deficiente monografie *Ciprian Porumbescu* 1926, 65—78 ; și C. Morariu, *Ciprian Porumbescu* 1926, 12—15) nu le cunoaște. Ba nici manuscrisul²⁾ *Consemnațiune asupra compozițiilor musicale ale lui Ciprian Porumbescu*, datat și semnat : „*Stupca 19. Jänner 884, Heraklius Porumbescu*“ n'are știre de ele.

Vrednică de specială atenție e iarăși îndemânateca stihuire în nemțește a lui C. Porumbescu, pur-lirică de data aceasta (nu umoristică, cf. rev. „Făt-frumos“ 1933, 91 și 1934, 35 și 135), textul din *Resignation* fiind acesta :

Ich suchte Worte, um Dir zu sagen,
Wie sehr ich Dich liebe ; ich fand sie nicht ;
Ich suchte in Tönen, mein Leid Dir zu klagen,
Doch Töne verstummen, wenn Liebe spricht.

*) Achiziționate de d-rl Dr. Aurel Morariu, Cernăuți.

1) Pentru această broșurică cf. „Făt-frumos“ 1935, 40.

2) Manuscris primit în 16 Nov. 1935 dela pianista *Otilia Peyersfeld* (Suceava), rudă a Porumbescului.

Ich klagt es am Abend, dem Mond und den Sternen,
Am Morgen den Blümlein, im rosigen Licht;
Ich klagt es den Wolken, in weiten Fernen,
Doch alle sie, alle, verstanden es nicht!...

Und weinend trag ich im Busen mein Sehnen,
Es teilt wohl niemand mit mir meinen Schmerz,
Bis daß, erschöpft von Weh' und von Tränen,
Mein Auge erloschen, gebrochen mein Herz.

Aşa fiind, sperăm că cel în drept nu va întârzia de a dăru
publicităţii nouile inedite Porumbescu.

Leca Morariu



La Ierusalim

(Sfârşit)

A doua zi, Sămbătă, pornim spre locul fostului *templu al lui Solomon*. Pe ruinele lui s'a ridicat, pe la anul 688, cea mai frumoasă moschee din lume, *Moscheea lui Omar*.

E octogonală, cu linii drepte de o rară armonie. Deasupra se ridică o cupolă, care farmecă prin taina rotundizării sale, care nu e, de sigur, aceea a unei sfere. Înăuntru, vechea stâncă *Maria* este păstrată întocmai. Tavanul e artistic lucrat din cedri de Liban. Un amvon, lucrat în sîdef şi aur, este, şi el, de o frumuseţe rară. Tot atât de frumoase sunt coloanele, arabescurile de pe pereţi şi vitrourile.

Invitaţi de muftiu, şeful bisericii mahometane, care locuieşte în curtea moscheei, după ce luăm cafeaua tradiţională, îl vedem apărînd, om frumos, cu un buchet de flori pentru doamne, amestecînd sfiala cu oarecare eleganţă. Are cuvinte de urare pentru ţara şi Regele nostru.

Apoi, pe străzi vechi şi cotite, mergem la „*Zidul Plîngerii*”. De sus, de lângă o moschee, vedem o curte dreptunghiulară, cu o lungime numai de cîteva zeci de metri, unde femei şi bărbaţi, cu capul acoperit, citesc despre mărirea apusă a Ierusalimului, plîng şi îşi ating capul de perete, pentru a se retrage să se odihnească şi pentru a începe iarăşi tînguirea.

La amiază asistăm, în biserica Sfîntului Mormînt, la o slujbă

necunoscută la noi și care e, de sigur, cea mai impresionantă. E *slujba Focului Sacru*. Avem fiecare un mănunchiu de câte treizeci și trei de lumânări, cari reprezintă anii Mântuitorului. Pentru a pătrunde înăuntru a trebuit intervenția Patriarhului și strecurarea prin niște poteci întortochiate, prin care coborim în biserică, unde creștini, veniți de peste mare, umpluseră de Vineri, din ajun, dela două noaptea, toate locurile ce se puteau descoperi.

Ajungem, mergând astfel, pe o punte străjuită de grilaje de fier și de grosolani ingeri de lemn și tencuială poleită, deasupra unei mări de capete și'n urma tribunelor permanente ale autorităților engleze. În biserica plină, grupuri de Arabi sau Copti, purtându-și căpeteniile pe brațe, vin în cântece religioase, vibrând de pasiune, cu ritmul și monotonia obișnuite primitivilor, și cuceresc cu forța un loc, pe care autoritățile îl reduc după aceea.

Patriarhul ortodox, controlat, se zice, de Arabi și autorități, ca să n'aibă vr'un mijloc de a aprinde focul, intră în Sfântul Mormânt și se roagă, cu lacrimi fierbinți, să se coboare flacăra sfântă. Când rugăciunea a fost ascultată, se spune că un nours alb se lasă pe piatra Sfântului Mormânt. El e cules de Patriarh cu niște vată și se transformă în flacăra sfântă, pe care o împărtășește credincioșilor. Toaca bisericii celei mari o vestește atunci cu o putere ce nu se poate închipui. Patriarhul, dus pe brațe și transfigurat, aduce în ambele mâni torțe cu lumina sfântă. Strigăte delirante de bucurie izbucnesc din piepturile tuturor. Lumea, străbătută de emoții supreme, plânge de bucurie, își trece flacăra sfântă pe față și prin sân și, după câteva momente de extaz religios, stinge făcliile și pleacă fericită spre casă, în sunetul de o fărîe neasemănată al toacei din turla bisericii patriarhale.

După amiază ne îndreptăm spre *Marea Moartă*, care este la vreo douăzeci și trei de kilometri. Dela înălțimea de 750 de metri, a Ierusalimului, vom coborî aproape 1.150 de metri până acolo, căci Marea Moartă e la aproape 400 de metri sub nivelul Mării Mediterane.

Șoseaua foarte bună, cu macadam, șerpuiește neconținut printre blocuri de piatră stearpă, cu puțini măracini și cu vederi dezolante asupra coclaurilor de acelaș fel. În sărăcia aceasta fără margini, înțelegi mai bine însemnătatea milei, care e la baza învățăturii creștine.

Dela un timp se vede la stânga, pe deal, o parte din satul sărac al *Betaniei*. Acolo e mormântul lui Lazăr, prietenul Domnului,

care l-a înviat din morți a patra zi. Acolo a uns Maria picioarele Mântuitorului cu nard, înainte de intrarea în Ierusalim, și tot acolo a spus Mântuitorul parabola bogatului nebun, care nu se îngrijea de cât de lărgirea jirnișelor sale.

Pornind la vale, pe drumul pustiu, apar din loc în loc jandarmi cu arma la picior, în haine albastrii, și cu calul arăbesc alături. Nu știm dacă e o pază obișnuită și gândul ni se duce cu aproape două mii de ani în urmă, la bunul Samaritean, care îngrijește undeva, pe drumul acesta, pe călătorul care cobora, nu în automobil, ca noi, dar tot spre Ierihon, și care fusese schingiuit pe tâlhari.

Tot pe stânga se vede, prăpăstios *Muntele Carantaniei*, unde Mântuitorul s'a lăsat ispitit patruzeci de zile. Aproape, în stânca fără nici un fel de vegetație, este o mânăstire, care impresionează puternic.

Ajunși în vale, ochii ni se odihnesc în oaza de puternică verdeață, de palmieri, smochini, banani, de rodii și de portocali. E Ierihonul. Aici Mântuitorul a propovăduit mult, vorbind adesea de smerenie. Privind, de sigur, la bogăția vegetației, a spus aci parabola celor zece argași, cărora stăpânul le-a lăsat averea, să rodească. Tot aci prezise ucenicilor săi — răstignirea și învierea sa.

În jurul acestui Ierihon găsise Iozua ziduri făcute de dușmani și, purtând în juru-i arca alianței, spune Biblia că zidurile au căzut la strigătul poporului și sunetul de trâmbițe. Un grup de Arabi pornesc din satul cu case mici, cântând, și vor să ajungă, pentru slujba învierii la Ierusalim.

Noi ne abatem la dreapta, prin locuri nisipoase, până la apa Iordanului, care curge domoală și turbure, printre sălcii stufoase, către Marea Moartă. E locul unde Ioan Botezătorul și-a dus viața aspră și a strigat în pustie: „Gătiți calea Domnului, drepte faceți cărările lui“. E locul unde s'a botezat Mântuitorul și unde s'a auzit glasul ceresc: „Acesta este fiul meu cel iubit“. Cățiva dintre noi se plimbă cu barca pe râu sau se stropesc cu apă din Iordan.

Foarte aproape se întinde Marea Moartă, de un albastru închis, înconjurată în fund și pe laturi, de munții abrupti, cu numele de *Nebo*, unde s'a oprit la întoarcere Moise, care nu avea voie să intre în Canaan. Marea are multă sare. Englezii turbură amintirile biblice cu instalația lor pentru extragerea asfaltului. E și o instalație de băi pentru timpul primăverii și al toamnei.

În apusul blând al soarelui, Marea, liniștită, nu amintește prin

nimic blestemul Sodomei și al Gomorei. Incheind cu vederea acesteia vizitarea locurilor sfinte, simțim strecurându-se în suflet ceva din tristețea legată de numele său și de străvechea prăbușire, care e la capătul atâtor sbuciumări omenești.

Noaptea, la Sfântul Mormânt, asistăm la slujba cea mare a Învierii, foarte asemănătoare cu cea care se face la noi, dar cu un ceremonial mai impunător și 'n fața unei mai mari și mai felurite mulțimi, care n'aș putea adăoga că este și mai concentrată. Intorși la hotel, ciocnim ouă roșii și ne îndreptăm gândul, alături de bunul nostru reprezentant din Palestina, care e și un scriitor de valoare, spre țara îndepărtată . . .

Sfârșisem călătoria, pentru care altădată înaintași de-ai noștri, după-și făcuseră testamentul sau diata, cum se zicea pe atunci, porniseră să înfrunte în cale nesfârșitele primejdii ale naturii și ale păgânătății. Se întorceau mai buni și cu mai multă tărie sufletească . . .

Cu gândul la ei, adăogam la mulțumirea mea — amintirea mulțumirii lor, și'n această stare sufletească, de înălțare, mi se lămuriau mai bine și drumurile ce ni se deschideau înainte tuturora.

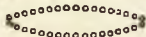
Mi se părea că viața noastră, tot mai frământată, trebuie să se strângă mai mult în jurul unui punct mai luminos, că alinarea suferințelor, din ce în ce mai numeroase, nu poate să ne vie dela nebunia raționalistă, care neagă ori încătușează sufletul, ci dela avântul iubirii de oameni, dela avântul iubirii creștine, care a prezidat și a condiționat cultura vremii noastre.

Și concentrarea vieții de astăzi în jurul unui ideal — mai trebuie sprijinită pe toată experiența trecutului, pe toată puterea tradiției, așa de vie în ortodoxism, căci fără ea nu poate să fie nici liniște sufletească nici siguranța înfăptuirii trainice.

Și se mai desprindea o învățătură, din legătura creștinismului cu locul propagării sale, că deschizându-ți inima pentru umanitatea întreagă, trebuie să ai smerenia de-a înțelege că nu poți să-i fii într'adevăr folositor decât prin munca desinteresată în colțul restrâns al națiunii tale, care e, în practica vieții, întreaga ta umanitate.

Era îndreptarul care se desfăcea din ce în ce mai luminos la capătul călătoriei la locurile sfinte.

At. C. Bălăcescu



In chestia neologismelor

Scrisoare deschisă d-lui profesor T. Pisani dela „Universul“ *)

Domnule Profesor,

În nr-ul dela 4 Sept. al ziarului „Universul“, la rubrica „Limba noastră“, vă ocupați de frate=meu, prof. univ. Leca Morariu, pe un ton care nu=mi poate fi indiferent. Știind obiceiul lui de a nu răspunde la atacuri, îndeosebi când sunt nedrepte și superficiale, dați=mi voie să=mi iau eu această însărcinare.

Încă în luna Martie a. c., când cu prima ieșire a Dv. contra lui, cu prilejul unei conferințe la Radio, v'am trimis — eu, nu el — broșura lui *Erezia antineologistă* (Suceava 1926), în care chestiunea neologismelor e tratată obiectiv și academic, arătându-se cu argumente ce nu se pot răsturna ușor — și mai puțin cu invective ca „senegalez“ — utilitatea și necesitatea neologismelor. Argumentul principal e că neologismul aproape niciodată nu e perfect congruent cu cuvântul de baștină, ci aduce un aport de nou cuprins noțional, de nouă nuanță, apoi că neologismul, mai sărac în accepțiuni, este în schimb mai precis, iar „graiul telegrafic și abstract al intelectualului are nevoie de cât de multă precizie“. Exemplele citate sunt: greutate—dificultate, însemnat—important, despărțit—divorțat, blagoslovenie—binecuvântare — benedicțiune, tălpiciu—pedal, mârner—manivelă ș. a.

Avantajele ce le oferă neologismul sunt deci *precizia* și „*tahipercepția*“ (înțelegerea rapidă a ideii).

Autorul relevă faptul că până și-un Maiorescu anatemia, la 1881, cuvinte cari astăzi sunt aproape general curente în gura oricărui intelectual, precum: aprofundat, vanitate, resitui, imperios, sever, debil. „Neologismele acestea au putut deci intra în limbă¹⁾ și fără de bre-

*) Scrisoare care, trimisă recomandat d-lui dir. Stelian Popescu, totuși n'a apărut în „Universul“ (după „obiceiul pământului“) !

¹⁾ Chiar și'n limba lui Maiorescu ! Căci fapt și mai concludent (și fatală soartă a ereziei antineologiste !), în atâta duium neologic prin care se distinge scrisul lui Maiorescu, *Maiorescu însuși* făcuse uz de neologismele acestea (condamnate de el la 1881 !), făcuse uz și până la anul 1881 și — horribile dictu — chiar și după anul anatemei 1881 ! Dovezi (cităm după ed. „Minerva“ : *Critice* I 1915, II 1908 și III 1908) : „Lumea se poate *aprofunda* tot așa de bine pe calea ini= mii...” I 77 într'un articol din 1868 ; „*vanitatea* descendenților lui Traian“ I 157 articol din 1868 ; „*este suficiența* cu care oamenii noștri cred și sunt crezuți“ I 157 acelaș articol din 1868 ; „*este lauda și suficiența*“ I 159 acelaș articol din 1868 ; „*incorigibila suficiență*“ I 186 articol din 1872 ; „aceasta nu era un motiv *suficient*

vetul de liberă circulație, liberat de Titu Maiorescu. De ce? Pentru foarte simplul motiv că *limba avea nevoie de ele!*".

Am reprodus aci ideile din broșură și pentru cititorii revistei noastre, dar și fiindcă n'am primit un răspuns dela Dv., necum o mulțumită pentru broșură, încât aş putea să cred că nu v'a parvenit.

Am urmărit de aici înainte cu interes mai viu rubrica „Limba noastră“, doară aş da de vre-o replică la acele argumente; am putut constata numai că cronicile ulterioare tratau alte probleme, evitând parcă chestiunea neologismului, încât îmi făceam iluzia că poate tot să vă fi impresionat lectura broșurii și eram mulțumit și cu atâta.

Iată însă acum o foarte regretabilă *recidivă* a Dv. — iertați-mi neologismul, dar cum să-i spunem pe „românește“? — regretabilă, fiindcă, depășind mult marginile polemicei, vă coboriți jos de tot, având chiar aerul de a-l desființa pe Leca Morariu, ca profesor și ca scriitor. Când Dv. vedeți într'insul pe unul dintre acei dascăli „cari nu știu ce e o limbă“ (!), „nu cunosc meșteșugul vorbirii și al scrisului“ (!) și cari „ar fi de răs (!) în orice țară din Europa“ — atunci nu pot decât să cred că n'ați citit nimic de acest L. M., care totuși s'a învrednicit, din partea unui N. Iorga, în prefața la culegerea sa de povești bucovinene „Dela noi“ (*premiată de Academia Română*), reprodusă din revista „Drum drept“, an. X (1915), nr. 26 din 26 Iulie, de elogii ca acestea: „E atâta culoare și mișcare în această cărticică, e atâta nuanță și atâta capriciu popular, atâta haz ascuns în lumina ochilor șireți, cari se văd printre rânduri, atâta adevăr în dialog, încât această sută de pagini poate fi așezată mai sus decât multe volume de literatură care au ieșit în public cu vuet și zarvă“.

Iată-l deci pe neologistul L. M., *artist al graiului popular* — și aceeași notă ați putea s'o savurați în cărțile lui „Ce-a fost odată...“ „Drumuri moldovene“, „Institutul Creangă“, „Războiul Troadei“ — acestea trei deasemenea *premiat*e de Academie.

Și atunci, dacă el, stăpân deplin pe graiul popular și arhaic, directorul revistei „Făt-Frumos“, care la origine a fost revistă de

pentruca...“ I 285 articol din 1873; — și: „mândria și vanitatea lor“ III 68 articol din 1886 (!!!); „fără tendință, fără vanitate“ III 148 articol din 1890 (!!!); „n'ai avut ocaziile suficiente“ II 275 articol din 1888 (!!!); „instalarea unui guvern... insuficient“ III 227 articol din 1902 (!!!). Maiorescu și-a consfințit deci singur falimentul neologismofagiei sale! Dar lucruri ca acestea de unde să le știe bietul „rumân“ Timoleon Pisani, autor umoristic pe baricada „limbii românești“ dela „Universul“ și mai bietul tras-pe-sfoară Stelian Popescu?!
Leca Morariu

folclor, titularul unei catedre de literatură rom. modernă și de *folclor*, dacă el, specialist în *folclorul* istroromân (v. îndeosebi volumul antologic „Lu Frați Noștri. Libru lu Rumeri din Istrie“, 1928, premiat de Fundația „Regele Ferdinand“ și de Academia Română) — dacă chiar acest Leca Morariu, al cărui prestigiu științific contează „în orice țară din Europa“, dacă el pledează pentru menținerea neologismelor, cuvântul lui cântărește mai mult decât credeți și *nu D=voastră* sunteți în măsură să-l desființați.

Aștept cu mult interes răspunsul D=voastre, îndeosebi replica la argumentele din broșură.

Primiți și c. l.

Victor Morariu

Epilog I.

La scrisoarea aceasta, trimisă și particular, d-l Pisani mi-a răspuns că n'a primit broșura, adăugând, quasi ironic: „Nici o mirare dar că *nu știu* „utilitatea și necesitatea neologismelor“. În răspuns, l-am trimis pe „ironicul“ d. profesor la — manualele de limba română, din care totuși putea să *știe* chestiunea, îndeosebi să deosebească *neologismele* necesare de „*barbarismele*“ într'adevăr superflue, deosebire pe care D=sa n'o face.

Avusesem naivitatea de a apela la D=sa să intervină în persoană pentru publicarea scrisorii în „Universul“, ca reparație a unei incontestabile greșeli și ca gest de cavalierism — dar, *și-ai găsit!*

De altcum, d-l Pisani pare a fi un temperament pornit pe exagerare, căci într'o cronică mai recentă, D=sa ne surprinde cu descoperirea că *noi Românii suntem singurul popor din Europa care n'are gramatică și n'are dicționar!*

Ce-ar zice d-l Pisani, dacă bunăoară „Budapesti Hirlep“ sau „Pester Lloyd“ ar reproduce afirmația aceasta din coloanele ziarului fruntaș naționalist și antifirevizionist, drept document pentru -- incultura acestor Valahi atât de primitivi, cari totuși au pretenția să rămână stăpânii Ardealului?

V. M.

Epilog II.

Intr'o a doua scrisoare particulară, d-l Pisani mă înștiințează că direcția ziarului i-a *înmănat* (să nu fie asta un blestemat de neologism?? Și încă *germanism!!*) articolul meu și c'a dat („mai bine nu dădeam“ se indignează D=sa) chiar peste broșura „Erezia antifineolo-

gistă". Apoi continuă : „Despre toate acestea voi vorbi într'un articol viitor. *Când ? Nu știu*", (aceasta, ca să înțeleg că, pentru D=sa, lucrul n'are grabă nici importanță prea mare). Dar apoi totuși o motivare a acelui disprețuitor „nu știu” : „Prea mulți sunt pocitorii limbii și otrăvitorii de suflete, cari mi se înghesue sub condei”.

Prin urmare, direcția „Universului”, în loc să publice scrisoarea=replică, *cum era datore*, îl face pe d=I Pisani judecător în cauza proprie ! E mentalitatea rigidă a conducătorilor marelor cotidiene din Capitală — noi provincialii am încercat-o nu odată — de a=și *menaja cu orice preț colaboratorii și corespondenții*, al căror scris e sacro=sanct, *tabu*, fără replică, fără apel !

Dar în aceeași scrisoare, o adevărată surpriză, care schimbă fundamental situația : d=I Pisani, pe care *il credeam profesor*, îmi scrie : „*Nu sunt*. Nu sunt nici măcar (!) profesor universitar. N'am nici una din însușirile pe cari le văd la atâția profesori ... foarte luminați și foarte mândri, atât de mândri că nu vor să mai vorbească limba disprețuitului iobag *rumân*”. (Afle d=I Pisani, spre bucuria sa, că noua specie de „*Rumâni*” s'a prăsit și la Cernăuți). I-am răspuns, fără umbră de înfumurare „universitară”, — departe de felul meu de a fi — că, dacă nu s'a învrednicit să ajungă nici măcar profesor universitar, atunci s'ar putea într'adevăr *să-i lipsească pregătirea metodică științifică* pentru a discuta chestiuni ca cea a neologismelor necum pentru a decreta și pentru a arunca anateme asupra specialiștilor cu pregătire profesională.

Iar prețenția descendentului de iobag *rumân* Timoleon Pisanis (?) de a=i învăța pe feciorii lui Constantin Morariu să cinstească limba populară are o savoare particulară.....

V. M.



Cântece populare istroromâne

(Sfârșit)

DIVERSE ȘI OCAZIONALE (LXXXVIII—CXIX)

LXXXVIII.

Pirla omu dihe,
Lucru nu fine.

Când nu dihe,
Atunce fine.

Miho Doriciț

4. IX. 1935.

37 ani, Jeliân 58

Trad.: Până când omul suflă, lucrul nu isprăvește. Când nu suflă, atuncea isprăvește.

LXXXIX.

Dormi, dormi ¹⁾, fetișo ²⁾,
A lu maie pupișo ¹⁵⁾.

Ioje Micleuș

11. IX. 1935.

45 ani, Noselo 21

Trad.: Dormi dormi, fetișo, păpușica mamii.

XC.

Când ăi lu pastiru fome

Tirlè, tirlè ¹⁾
Păra se cocè ¹⁵⁵⁾!

Ive Baco

17. VII. 1935.

15 ani, Susșnevița 43

Trad.: Când i-i foame păstorului — Aleargă, aleargă, pânea se coace!

XCI.

Tirlè, tirlè
Che armonica sopè!

Ive Baco

17. VII. 1935.

Trad.: Aleargă, aleargă că armonica sună!

XCII.

Se poți mire ștepta,
Ali ¹²⁰⁾ nu mere juca.

Frație Lupichiu

25. VIII. 1935.

72 ani, Bîrdo 79

Trad.: De mă poți aștepta, atunci nu merge la joc.

XCIII.

Doșne-se zora lucra¹⁵⁸);
Io meg dila feta chia¹⁰).

Mihai Stambulici

3. IV. 1935.

25 ani, Jeian 25

Trad.: Începe-se a crăpa de ziuă, eu plec dela mândră.

XCIV.

Maio, maio¹⁾, moru Și flat-se mușata⁸⁴).
Pre asir cu curu⁸⁾ Feta s-a caieit
Priste mare dat-se¹⁵⁷) Che a zăgîrșit.

Frañe Lupichiu

23. VIII. 1935.

Trad.: Mamă, mamă, negrul pe asin călărește. Peste mare a dat și a aflat mândra. Fata s'a căit că a greșit.

XCV.

Din ce ver la ata
Când io săm mușata ?

Frañe Lupichiu

25. VIII. 1935.

Trad.: De ce vrei să iai alta, când eu sânt frumoasă ?

XCVI.

Când te-am io rugat Când am fost pre fire¹⁵⁸),
Maia-ț nu te-a dat Ți s-a vezut¹⁵⁹) bire¹⁶⁰).
Se ne ren fost ănsurat. Mușat ție s-a vezut¹¹²)
Che te-am io fu ...

Frañe Lupichiu

25. VIII. 1935.

Pre pir

XCVII.

Mușata feta,
Tu t-er merita,
Nigdar n-er uta.

Ive Baco

22. VIII. 1935.

15 ani, Susñevița 42

Trad.: La nuntă — Frumoaso fată, tu te vei mărita, niciodată nu vei uita.

XCVIII.

Mușata feta,
Tu t-er merita,
Omu-ț²⁴) va scapa.

Ive Baco

22. VIII. 1935.

Trad.: Frumoasă fată, tu te vei mărita, bărbatul îți va fugi.

XCIX.

— Viro ocea, fețișo !
 Nuștiu ¹⁶¹⁾ ce-ți voi spure.
 Fi=va za te, rojișo ¹⁶⁾,
 Samo viro ocea. —
 — Io rada reș meje,

Ma maia me vegl'a,
 Ceace nu me daie. —
 — Ce va a ta maie ¹⁹⁾ ?
 Ce va ceace fire
 Când tu ari mire ? —

Ioje Micleuș (lu Chiucu)
 45 ani, Noselo 21

11. IX. 1935.

Trad.: — Vino încoace, copilo ! Îți voi spune ceva. Fi=va pentru tine, florico, numai vino încoace. — Cu drag aș merge, dar mama mă păzește, tata nu mă dă. — Ce vrea maică=ta, ce te vrea taică=tău pe tine, când tu mă ai pe mine ? —

C.

Ucide chiachio ¹⁶²⁾, oia
 Che vire svachia,
 Svachia ¹⁾ mușata !
 Și mușat se porta.
 Vire nevestița

Ocîrnite, mușatița !
 Ocîrnite ¹¹²⁾ cosițe
 Cu zelene rojițe ³⁾.
 Și mladichiu, mușatu,
 La coromac ¹⁶³⁾ cu știpunu ³⁾.

Ioje Micleuș

11. IX. 1935.

Trad.: Taie, tată, oaia că vin nuntașii, nuntașii frumoșii ! Și frumos se poartă. Sosește mireasa încununată, frumușica ! Încununate cosițe cu verzi floricele. Și mirele, frumosul, la comanac cu penișul.

CI.

Piru lu Comaru

S=a Comaru, untrat,
 Cu Musca ănsurat ⁵⁷⁾.
 A vuf, za pir,

Trei nuci de vir.
 Când a mes scupa durmi,
 Comaru poșnit=s=a copori.

Ive Baco

22. VIII. 1935.

25 ani, Sustînevița 42

Trad.: Nunta Tăunului — Odată s'a însurat Tăunul cu Musca. A avut, la nuntă, trei nuci de vin. Când s'au dus să se culce împreună, Tăunul a început să se frământe.

CII.

S=a Comaru untrat
 Cu Musca ănsurat ⁵⁷⁾.
 Svachia pre pir a cl'emat.
 Și Asiru za cumpara
 Și za sfetnițe Asira.

Ăn crai de svachia ⁸⁰⁾ lu Comaru
 Trecut=a racu pre cale iezdinda.
 — Ce ¹⁴³⁾ aț bire merindat ? —
 — Bire, bire ¹⁾=an merindat.
 Trei vote mai bire=an cirat.

Dosta carne an poidit :	Do-trei core de lișniac ¹⁶⁸). —
Do-trei ¹⁶⁴) picior de gomfiac.	Când scupa mes-au durmi,
Dosta păre an poidit :	Comaru poșnit-s-a copori.
Do-trei hleb ¹⁶⁵) de gomfiac.	Cân Comaru Musca crecele,
Dosta vir an popit :	Tot pemintu se tresetă ¹¹⁵).

Ioje Micleuș

30. VIII. 1935.

45 ani, Noselo 21.

Trad. : Odată Tăunul s'a însurat cu Musca. Nuntași la nuntă a chemat. Și Măgarul ca nun și Măgărița ca nună. La sfârșitul nuntirii Tăunului, trecut-a Racul pe drum călărind. — Ați merindat bine ? — Bine, bine am merindat. De trei ori mai bine am cinat. Destulă carne am mâncat : Două-trei picioare de gândac. Destulă pâne am mâncat : Două-trei codruri de gândac. Destul vin am băut : Două-trei găoci de alună. — Când s'au dus să doarmă împreună, Tăunul a 'nceput să se frământie. Când Tăunul o crăcea pe Muscă, tot pământul se zguduia.

CIII.

Feta din Gola Gorife
Are per roiș la pizdițe.

Frañe Lupichiu

23. VIII. 1935.

72 ani, Bîrdo 79

CIV.

Postolice ¹⁶⁷), na cordele
Novoșanche ¹⁹²) curbevele ¹⁶⁸) !

Ive Lușichî

24. VIII. 1935.

31 ani, Noselo 42

CV.

Ojeña	Nevesta
Cu peceña.	Cu creșta ⁸).

Ive Baco și Ioje Micleuș

20 și 21. VIII. 1935.

Susñevițe 42 Noselo 21

Trad. : Mirele cu friptura. Mireasa cu creasta.

CVI.

Obîrne ¹⁶⁹) tu fărbusichiu ¹⁷⁰),
Io voi ție mușchetichiu ¹⁷²).

Frañe Lupichiu

23. VIII. 1935.

CVII.

Un picior pre stolife,	Che-ț dau cobasița ¹⁷²).
Aț pre ramnițe ⁸).	De cobasița ¹¹²) ver dobândi....
Obîrne-te, fetița ²),	Damareța ț-a mai lăhco fi ²⁹).

Frañe Bercariț

18. VIII. 1935.

14 ani, Susñevița 57

CVIII.

Tru și chiu ¹⁴¹) che am pîrdit ¹⁷⁸),
Ma bire nu te=am hîfit.

Frañe Lupichiu
Bîrdo 79

23. VIII. 1935.

CIX.

Docle sãm tirare,
Sachi rada mire ¹⁹).
Niciur cãn betãre ³).

Frañe Lupichiu

25. VIII. 1935.

Trad.: Cãt sãnt tãnãrã fiecare mã 'ndrãgește. Nimeni cãnd (voi fi) bãtrãnã.

CX.

Coledva ăntre ușe ¹⁷⁴)

Dela buri mo ¹⁷⁵) firlit,	Ăn vostru vãrt ăi mǎjoreana,
Cãtra buri mo ¹⁷⁵) verit.	Vostra fil'e=i namureana ¹¹⁶).
Oi fiole, oi fiole ¹⁷⁸)...	Oi fiole, oi fiole...
Ăi ăntrușe ⁸) murgva,	Ăn vostru vãrt ăi mușat țer ¹¹⁷),
Vostra fil'e=i mudra.	Va ⁴) jive Domnu din cer.
Oi fiole, oi fiole...	Oi fiole, oi fiole...

Frañe Lupichiu

25. VIII. 1935.

Trad.: Colinda în fața ușii: Dela buni am alergat, la buni am sosit. Oi fiole, oi fiole... În ogradă=i dudul, fiica voastră=i mândră. Oi fiole, oi fiole... În a voastră grădină e megherean, fiica voastră=i îndrăgostită. Oi fiole, oi fiole... În grădina voastră e un frumos cer (arbore), să vă înzilească Dumnezeu din cer. Oi fiole, oi fiole...

CXI.

Oi fiolé, oi fiolé ¹⁷⁸),	Rojițele zelenes
Nuveléto ie ¹⁷⁹).	Și mușat ⁵⁴) mai mușat ¹) cres.
Dela bur mejen,	Oi fiolé, oi fiolé,
Cãtra mai bur inca mejen.	Nuveléto ie.
Oi fiolé, oi fiolé,	— Se rai tu mire vra ⁸⁰) la ¹⁸⁰). —
Nuveléto ie.	— Che ¹⁸¹) te raș io rada la ¹⁸⁰)! —
Ploconin=ne ⁸²) și lu crai,	— Che cum ai rojile rada,
Mușat crai și tirar crai.	Che rai șa și mire rada ⁸⁰)! —
Oi fiolé, oi fiolé,	Oi fiolé, oi fiolé,
Nuveléto ie.	Nuveléto ie.

(A uitat mai departe).

Martin Tîrcovichi

27. VIII. 1935.

78 ani, Costîrceanî 60

Trad.: Oi fiolé, oi fiolé, anul nou este. Dela buni sosim, cătră încă mai buni mergem. Oi fiolé, oi fiolé, anul nou este. Ne ploconim și craiului, frumos crai și tãnăr crai. Oi fiolé etc. Florile înverzesc și frumos mai frumos cresc. Oi fiolé etc. — De m'ai lua pe mine! — Că te=ăș lua cu drag. — Că precum țî=s florile de dragi, sã=ți fiu și eu atît de dragă! — Oi fiolé etc.

CXII.

Coliani viñu⁹⁶⁾
Cobasișele¹⁷²⁾ visescu.

Se nu=s nego trei,
Lu coliani tote trei¹⁹⁾.

Martin Tircovichî

27. VIII. 1935.

78 ani, Costârceanî 60

Trad. : Caloianii vin, cârnașele cresc. De nu=s decât trei, caloianilor tustrele.

CXIII.

Gasitu de urokhi¹⁸²⁾

Ăm voi pure
Doi cărbure¹⁸³⁾
C=am urokhi
Dela ocl'i.

Se=s de mul'erle,
Cade=le=a fișele !
Se=s de omurle¹⁸⁴⁾,
Cade=le=a oșorle⁴⁵⁾ !

Mare Stambulič

15. IX. 1935.

48 ani, Jeian 23

Trad. : Descântecul de deochi — Îmi voi pune (stânge) trei cărbuni că am deochi dela ochi. De=s de muieri, căde=le=ar fișele ! De=s de bărbați, căde=le=ar ouăle !

CXIV.

De uscata bola (Ietica¹⁸⁵⁾)

(Fragment)

— — — — —¹⁸⁶⁾
Ănfi¹⁸⁷⁾=a fost mușat,
Ăn codru a=mnat.

S=a bire spotit,
Sănja¹⁸⁸⁾ l'i s=a uracit,
Bolăn a verit⁹¹⁾.

Mare Stambulič

15. IX. 1935.

Jeian 23

Trad. : De uscată boală (Ofiică) — N. N. întâi a fost frumos, în codru s'a dus. S'a opintit mult, sângele i s'a răcit, bolnav a căzut.

CXV.

Cum te voi uita ?
Cum voi io ămna²⁰⁾
Pre=sta peminticî²⁾,

Io=ț cavtu lochicî²⁾,
Prende=ai tu ămnat,
Prend=ai tu lucrat.

Mare Stambulič

15. IX. 1935.

48 ani, Jeian 23

Trad. : Bocet — Cum te voi uita ? Cum voi umbla eu ? Pe acest pământel, caut locușorul tău, pe unde=ai călcat tu, pe unde=ai lucrat tu.

CXVI.

Pi, pi, pi, pi, pi, pi, pi,
Viro case⁴²⁾ za poidi

Che te va lișiȚa la,
Ali cragul' u purȚa.

Ive Baco

15 ani, SusnėviȚa 42

17. VIII. 1935.

Trad.: Pi, pi, pi, pi, pi, pi, pi, vină acasă la mănȚare că te va lua vulpea
sau te va duce uliul.

CXVII¹⁸⁹⁾.

Ai, bai
Cume stai¹⁹⁰⁾ ?
Ție
Mie¹⁹¹⁾
Cumpanie.

Samerache
Și trei trache¹⁹²⁾
Ai
Bai
Buf !

Iele TurcoviȚ

mul'ara lu Mate TurcoviȚ=Rade
Jeiăn 20

8. X. 1935.

CXVIII.

Lupu verit=a,
Oile poidit=a,

Pac s'a chiaro saturat
Și av chia scapat.

FrăȚinii Ive și Pepo Peras
Bîrdo 4

20. VIII. 1935.

Trad.: A venit lupul, oile=a mănȚat ; s'a săȚurat bine și a fugit.

CXIX.

Oi pustule, pústule,
Tot jepure=am oboidit.

Milo StambuliȚ

17. IX. 1935.

Trad.: O carnavalule, carnavalule, am golit de tot buzunarele.
24 ani, Jeiăn 23

CÂNȚECE PRIMITE PRIN CORESPONDENȚĂ

(CXX—CXXII)

Notă: Ca rezultat al relaȚiilor scrisuale cu Cirebirii, primim, prin corespondenȚă,
3 cănȚece pe care le transcriem în ortografia noastră, dând interpretare fidelă originalului.

CXX.

Mladichiu m=a ăntrebat :

Suzele măn=a procaplit,

— Io=m mai mare=ămnat⁵⁷⁾.—

RojiȚele ămăn=a proȚvetit

Io, io rojiȚe !

Carl'i=m posadit.

— Io=m mai mare=ămnat⁵⁵⁾.—

Io, io rojiȚe !

Carl'i=m posadit!
 Rojița am prichinit,
 Pa l'=am=o la sir zesit⁵⁷).

Io, io rojițe!
 La sir l'=am=o zesit³⁷).
 Că n l'a roja zidisit⁵⁷),
 Ie m=a rada pogledit⁵⁷).

Io, io rojițe!
 Rada m=a pogledit.
 Iuvacoder s=a ie mănănit⁵⁷)
 și obîrnit
 Ie m=a rada pogledit⁵⁷).
 Io, io rojițe!

Ioje Micleuș

Noselo 21

Trad.: Flăcăul mi=a zis: — Eu am crescut mare. — Of, of, floriceică! Eu am crescut mare. Lacrimile mi=au curs, floricelele, pe care le=am răsădit, au răsărit. Of, of, floriceică! Care le=am răsădit. Am rupt floricea și i=am pus=o la sân (piept). Of, of, floriceică! La sân i=am pus=o. Când i=a mirosit floarea, el m'a privit cu drag. Of, of, floriceică! Cu drag m'a privit. Oriincotro s'a mișcat el, și s'a întors, m'a privit cu drag. Of, of, floriceică! Cu drag m'a privit. M'a privit pe mine, (iar) inima i s'a îmbolnăvit. Of, of, floriceică! Inima i s'a îmbolnăvit. De după gât m'a apucat, apoi mi=a cumpărat inel. Of, of, floriceică! Inel mi=a cumpărat. Inel mi=a cumpărat, apoi s'a însurat cu mine. Of, of, floriceică! Cu mine s'a însurat!

CXXI.

Feto, fetițe,
 Io=ț listu pises¹⁰)
 Sus la cadu cer.
 Io te pozdraves
 Ma nu me potpises.
 Stelele=s ă n visoco,
 Iirima ă m'n=ie largo ă n dimboco.
 Lura=i ă n visoco,
 Tu ști de mire largo.
 Ocea ă ntru stele=i o donița
 Zlatna, mușatița.
 Ma nu=i donița,
 Ni rojicița

Ivana Micleuș

Noselo 21

Rada m=a pogledit.
 M=a ie mire zegledit⁵⁷),
 Iirima l'=a zebolit.
 Io, io rojițe!
 Iirima l'=a zebolit.
 Ocoli de guț m=a cațat,
 Pa m'n=a pîrstenu cumparat.
 Io, io rojițe!
 Pîrstenu m'n=a cumparat.
 Pîrstenu m'n=a cumparat,
 Pa s=a dupa mire ă nsurat⁵⁷).
 Io, io rojițe!
 Dupa mire s=a ă nsurat.

Comunicat prin scrisoare cu

data poștei 7. X. 1935.

Vrde ma mușata feticița.
 Iirima me durave
 Che ia de mire largo bive.
 Io, io!
 Suzele nu=m daie mir
 Docle nu vo zegledir.
 Io dupa ia misles
 Și suzele prol'ives
 Și ă nț pl'erdaves.
 De=m ști⁹³) s=er tu mire l'ubi³⁰).
 Se tu ver mire l'ubi⁶),
 Io voi rada cătra tire veri²⁹).

Comunicat prin scrisoare cu

data poștei 14. X. 1935.

Trad. : Fată, fecioară, eu îți scriu răvaș sus la cerul fierbinte. Eu te salut dar nu mă semnez. Stelele sânt sus, inima mi-e departe în jos. Aici între stele este o domniță daurită, frumușică. Dar nu-i domniță nici floricică decât frumoasa mea mână druliță. Mă doare inima că ea stă departe de mine. Of, of! Lacrimile nu-mi dau pace (= răgaz) până când n'o voi vedea. Eu mă gândesc la ea și lacrimi vărs ca ploaia. Și mă pierd (topesc). Dă-mi știre de mă vei iubi. De mă vei iubi tu, eu voi veni cu drag la tine.

CXXII.

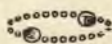
De ocea și de cole	C=o=io fire zaconi ²⁹⁾ .
Hite=o prene slamele.	Ma c=o=io fire zaconi.
Slama se va potruni,	— Ma n=oi. —
Noi ne ran scupa l'iubi ²³⁾ .	— Ma io voi fire zaconi ⁶⁾ ,
Feta se va obirni,	Pa ran scupa noi jivi ²⁹⁾ . —
Io, io rada propicni.	Ma feta suzele prol'ive ¹⁰⁾ ,
Nu tu, fetița, misli	Mladiciu l'i le cu ab fațolicl tare ¹⁰⁾ .
C=o=io fire zepusti.	— Nu tu mie suzele tari ¹⁰⁾ ,
Maura va veri,	C=o=io mire zetari ⁶⁾ . —
Maura va veri,	Che cire se zacone,
Maura va veri.	Ie se ăns zecol'e.

Nu se ata juca=va,
 Ni nu se cănta=va.
 Se nu se prin cantune plângave ¹⁰⁾,
 Și roba lu feciori cîrpive ¹⁰⁾.

Ivana Miclucș
 Noselo 21

Comunicat prin scrisoare cu
 data poștei 14. X. 1935.

Petru Iroaie



Multe și mărunte...

Andrei Glavina — uitat. — Vorbim nu de faptul că apostolul Istro-Românilor, acel unic Andrei Glavina (1881—1925) e sortit să doarmă atât de uitat într'un cimitir din Pola ¹⁾, ci de uitatul lui articol publicat în „Junimea literară“ An. X 1913 : *Rumerii din Istria*, articol datat și semnat : *Istria, August 1913, Florandruzzi*. Pseudonimul (atât de gingaș=elocvent) *Florandruzzi* nu poate fi decât al celui *Andruzzi Glavina* ²⁾, cu a cărei devotată soție=văduvă *Flora Za-*

1) Cf. „Făt frumos“ An. VIII 1933, 112.

2) *Andruși* își semnează dânsul și fotografia de elev ajuns la Iași (v. „Făt frumos“ 1933, 113).

gabria Glavina avurăm și noi prilejul de a sta de vorbă¹⁾, în 19 Septembrie 1928, la Fiume. Iar bibliografia cirebiră din Sextil Pușcariu, *Studii istroromâne* III 1929 nu putea avea știre de acest pseudonim.

Rostul paginilor din „Junimea literară” fu aceeași desnădăjduită chemare a entuziastului naționalist Glavina, care-și făcea iluzia că va izbuti să deschidă surdele urechi ale fraților săi din România: „Unde este *Liga Culturală*? Doarme! O credem! Croații tac, nu fac sgomot, dar lucră”... Ba fanaticul apostol doria ca „în fiecare an — în timpul vacanțelor mari — să se organizeze din partea societăților culturale și studențești din toate părțile locuite de Români excursiuni în satele românești din Istria”. (Și când te gândești că ideea aceasta n’a izbutit să se înscrie nici barem în programul sumptuoasei și boieritei *Accademia di Romania* dela Roma!).

Pentru ciribirologie rețin apoi din aceste informații glavinene că Frasinetto-ului îi zice ciribirește *Incodru*¹⁾ (noi îl știm *Sucodru*), iar pentru Bârdo, la unison cu alți cercetători ai istroromâniei, cetim: „cel mai frumos și interesant sat al Rumerilor din Istria!... are peste 1000—1500 de suflete, cu multe cătune: tot suflare românească — nici un Slav... În satul acesta se vorbește un dialect deosebit de cel din Susnievița, un graiu mai delicat și mai nobil. Cum e graiul așa sunt și locuitorii: sănăfoși, zdraveni, muncitori, frumoși, vioi, ospitali, mândri și buni la inimă... cei mai bine conservați cât privește limba și creștința lor în românism. Au o înfățișare adevărată romană; bătrânii poartă încă plete”.

* * *

„Vivat orthographia, pereat lingua!” — ... ar trebui să strige Maiorescu, așa ca pe vremuri (cf. *Despre scrierea limbii române* în *Critice* vol. II 1908, 50) împotriva „ortografiei” pe care ne-o recomandă astăzi Academia Română! Și tot Maiorescu ar fi în drept să scandeze față de actuala ortografie academică: „nu suntem chemați a anticipa ortografia secolelor viitoare, nici a introduce ortografia secolelor trecute, ci a scrie limba de astăzi în logica ei” (idem, ibidem II 80). — Căci, în adevăr, cum de-și asumă această „ortografie” dreptul de a face incursiuni în domeniul fonologiei și al morfologiei (!!!) și de a voi să generalizeze forma (literară) *sunt* pentru forma etimologică și încă în plină vigoare *sânt*?

Acea formă *sânt*, pe care ne-au consacrat-o marii scriitori clasici :

Și ochii mei în lacrimi înoată în tăcere
 Și pizmuiesc adesea pe cei ce nu mai *sânt*
 Zădarnică dorință când sufletul nu piere.
 Nu o să-mi turburi oare și pacea din mormânt?
 (Gr. Alexandrescu, *Suferința*)

¹⁾ De nu cumva acest *Incodru* n’o fi datorit unei false cetiri a chiar numelui *Sucodru*...

Nu gâdi cu toate=acestea cumcâ mă gâtesc să cânt

Slava vremilor trecute, veacuri care nu mai sânt

.....

Așa mîrginit în sine=mi trîesc aici ca un sfânt

Și împărat al nefinței mi se pare cumcâ sânt

(Idem, *Epistolă familiară, D=ui Colonel I. Câmpineanul*)

Spuie=ți morții din mormânt

De sânt om sau de nu sânt

(Alecsandri, *Moful și Secuiul în Mîrgă=ritărele*).

Ori poate de dragul acestui iperzel „academic“ să „ortografiem“ ca d=1 C. Botez :

Oboseala, slăbiciunea, toate rălele (= relele, ed. Ibrăileanu) ce *sunt* (sic) Intr'un mod fatal legate de o mînă de pămînt.

(Eminescu, *Poesii*, Ediție îngrijită de Constantin Botez, pag. 127) —

fașificând textul lui Eminescu?! Au doară să scriem *sunt* și să rostim *sânt*? Ar protesta acelaș Maiorescu! Căci zicea dînsul în *Raport cetit în Academia Română — (sesiunea generală dela 1880) asupra unui nou proiect de ortografie* (*Critice*, II, 1908, 146): „nu poate exista o gramatică a scrierii în contra gramaticii vorbirii“!

Și de ce această pripă de a desființa duplicitatea *sânt=sunt*, care poate fi atât de binevenită?! Își dau seama dictatorii ortografiști de vajnica noimă estetică a dubletelor? O minimă pildă: *Numai* și *numa*. Regionalul *numa* poate rima cu *și=acuma* la D. Anghel și Șt. O. Iosif, *Traduceri din Paul Verlaine* ed. „Minerva“ 7. Și cât de ușor e ocolită cacofonia: „unei superbe școale vocale“, cu simpla substituire: „unei superbe școli vocale“! Dar asupra acestui subtil capitol al stilisticeii — altădată!

Ne întoarcem la ortografia Academiei. De ce recidivarea grafiei *vieața*, ca pe vremurile lui Cipariu?! Ca să ajungem poate a scrie ca cutare maniac de pe vremuri: *călătoria, familia*? De hațărul cărei urechi filologicești acest exces de grafie fonetică? Și tot Maiorescu ar fi să ne dădăcească, zicând (*Scrierea limbii române*, ed. cit. II, 61): „fonetismul nu se poate aplica ca¹⁾ principiu general

¹⁾ Cacofonia enclitică e curentă la Maiorescu (și de ce n'ar fi fost când dînsa e chiar și astăzi atât de endemică printre filologii, ba chiar și scriitorii noștri!), d. p.: „să zică că“ I (1915) 43 și II (1908) 51 și 271; „le aruncă câte un cuvânt“ I 60; „în gramatică ca și'n...“ I 111; „limbistică, căci“ I 116; „amică, care“ I 150; „Ghica, care“ I 254; „o critică, care“ II (1908) 6; „o încearcă căi=va“ II 22; „pronunțarea țărănească ca“ II 28; „(piersică) ca“ II 60; „nu se poate aplica ca“ II 61; „istorică cât“ II 106; „aruncă căutătura“ II 120; „științifică, cât“ II 152; „să primească ca adevărat“ II 251; „omenească, căci“ II 267; „când bur=lescă, când...“ II 281; „o mică capodoperă“ III 13; „rusească, care“ III 13; „opinia publică, că“ III 80; „firească, ca“ III 145; „artistică ca“ III 171.

sau ca regulativ absolut al scrierii unei limbi, ci ne silește îndată să-l restrângem, atât pentru a nu ne dezbină literatura în dialecte, cât și din cauza fireștii imposibilități de a exprima toate impresiile auzului prin forme vizibile". — Și iarăși (ibidem 62): „Nu este dar iertat unui om de știință să zică fără restricțiune: *noi scriem cum vorbim*, sau: *dacă auzim un son*¹⁾, *să-l și scriem*, — fiindcă multe se aud, ce nu se scriu și multe se aud, ce nu se pot scrie" — încheie Maiorescu (ibid. 62) destul de burlesc.

* * *

„Dorul” și sufletescul românesc. — După ce Dr. Oskar Weise în *Unsere Muttersprache, Ihr Werden und ihr Wesen* 1902, 51 și 52 arată că cuvinte specifice-germane ca *Gemüt, Wehmut, Sehnsucht, Heim, Heimweh, Innigkeit, Sinnigkeit, Biederkeit* se refuză unei traduceri adecvate, rămânând aproape intraductibile²⁾ (pozițional *Wehmut* e cu totul altă decât spălăcitul neologism *mélancolie*!), după ce deci în general cuvinte atât de impregnate de specificul rasei se găesc și aiurea (același O. Weise ibidem semnalează pentru franceză *honnête, galant, élégant, coquet, esprit, gamin, causerie, courtoisie*, iar pentru engleză *fashionable, gentleman, humour, comfort, spleen, respectability*), după ce deci acele neoaș-germane specimene lexicale ar fi vădind adâncimea sufletescului la Germani („die von der Tiefe der Gemüts zeugen“), — am putea urmări același aspect al sufletescului în limba română.

Românescul *dor* e și el un specific, anevoie de răstălmăcit în altă limbă. *Dor* e mai mult decât simplul *Sehn-sucht* (= dorința de a vedea). Deși amploarea lui *dor* ne scapă, poate. Prin prea marea circulație, cuvântul *dor* (cu apropieri etimologice de cuvântul *durere*³⁾ și-a uzat relieful.

Ba se poate chiar deabinele „banaliza”, când zic: „Mi-i dor de brânză cu smântână”. Dar cu atât mai sugestiv poate el afecta urechea neofită, străină. Cazul bizantinologului H. Grégoire, în memorialul *Impresiuni din România, cu prilejul celui dintâi congres de studii bizantine* (București, April—Mai 1924). E vorba de clipa când excongresiștii se pomeniră în fața acelei unice nemărginiri, tivite în fund cu vioriile tălăzuiri ale Carpaților, — care se deschide dela Zamca Sucevii. Și cuvin-tează Henri Grégoire: „careva dintre noi, care trebuie să fi fost poet și care prin urmare avea dreptate, propuse, împotriva părerii arheologilor, să mergem înainte de apusul soarelui până la lucrările înaintate⁴⁾ dela Zamca, ruină pitorească și mănă-stire armeană. Acolo avurăm surpriza unei panorame grandioase și triste. Suceava se pre-lungia la picioarele noastre către vechea Moldovă. Primăvara nu înflorise încă fânețele, și frumoasele sate care se iviau ici și colo, agățate pe coastă, despărțite de singurătatea nesfârșită, gata de a fi înghițite de umbra serii, păreau că se reculeg într-o izolare duioasă. Și acest congres de arheologie se simți năpădit de o melancolie lamartiniană, care era poate, cine știe?, *dorul* românesc, *dorul* nezis, totdeauna durere și dorință, iubire și părere de rău” (rev. „Ramuri” An. XVIII 1924 Nr.

¹⁾ Urât și prisoselnic neologism al lui Maiorescu, dar totuși elocvent prin faptul că Maiorescu a simțit nevoia să nuanțeze: *son—sunete*.

²⁾ Să nu-l uităm acel fel de a vorbi uzitat la București: „are *Stimmung* tabloul”; „a cântat două *Lieduri* de Schubert”.

³⁾ Sextil Pușcariu, *Etymologisches Wörterbuch der rumänischen Sprache* I 1905, 47 îl derivă din *dolus* — *i*, substantiv postverbal purces din *dolere*.

⁴⁾ (sic)!

16—17 pag. 12—13). Iată-l deci *dorul* nostru refractat prin analiza spectrală a unui Francez: *durere și dorință, iubire și părere de rău!*

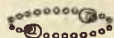
Dar suntem în cercetarea *Gemut*-ului românesc, în căutarea altor cuvinte la fel de expresive ca *dor*. Lucian Blaga (*Spațiul mioritic* 1936, Capit. *despre dor*) consideră în acesteș categorii și cuvintele *jale* și *urât* — *urât* în sensul, nu de *nefrumos*, *hâd*, *pogă*n, ci'n înțelesul de pustiu sufletesc, dezolare, în înțelesul cântecului popular:

*Urâtul unde se pune
Face inima cărbune (tăciune).*

Crede deci L. Blaga: „Niciunul din cuvintele *dor*, *jale*, *urât* nu e traducibil în altă limbă. Ele denumesc stări sufletești românești. Fiindcă a traduce de-o pildă cuvântul *dor* prin *Sensuht*, nu înseamnă a traduce, ci a circumscrie o nepuțință. Cuvinte de asemenea natură constituiesc impermeabilitatea unui grai” (ibid. 199).

Iată-ne așadar cu trei tipare lexice unic-românești: *dor*, *jale*, *urât*, — tustrele făcând parte dintr'o gamă minoră: Fapt care coincide cu realitatea că *duioșia* e o notă fundamentală a cântecului popular românesc (*doina*!). Iar *duioșie* și *duios* (din latinul *doleosus*, Pușcariu op. cit. 48) — adăogăm acum noi — întregesc numărul de 5 al expresiilor cari denotă sufletescul românesc: *Dor*, *Jale*, *Urât*, *Duioșie*, *Duios*.

Leca Morariu



CRONICĂ

Trăiască... hamalăcul cultural! — Numai elanul și omenia unui *Alex. Zavulovici* putea realiza ceea ce-a trăit Suceava culturală în 18 Oct. c.: Un grandios dublu-concert (matineu și seara) executat cu cei 176 (o sută șaptezeci și șase) elevi și eleve dela Școalele Normale Cernăuțene. Programul compus din piese de Bena, Dionisie Para, I. Mureșeanu, Castaldi, F. Gevaert, J. Movilă, S. Nicolescu (*Tropotila*!), C. Baci, Zirra, A. Popovici și dirijorul Al. Zavulovici, a fost de repetate ori bisat. Intrarea celor cinci autobuze înțesate cu vioii cuceritori în semnul artei, sărbătoreasca lor întîmpinare prin d-nii *Vlad Cosmiuc* (rev. școl.) și *Eugen Varzariu* (președ. Asoc. învăț. Suceava), vizitarea ctitoriilor istorice dela Suceava păreau și ele simboluri de înalte primeniri. Și nu-l uităm pe masivul și rezonantul și totuși subtilul nostru *Dim. Stăroșciuc*, solist între soliști. Patronii: prefect *Dim. Cojocariu* și primar *Gh. Doroftei* (care acesta, ca de obicei întru cele culturale, nu s'a desmînjit și ca generos mecen) fie fericiți de-așa izbândă.

★

„Dați-mi oameni! Sau vi-i dau eu!” — „Nimic n'ați lucrat! Nimic nu lucrați! N'am cu cine lucra! Dați-mi oameni! Sau vi-i dau eu!” — aflăm c'a mai strigat (cf. „Făt-frumos” 1936, 215) Păr. mitropolit Visarion atunci... Și ni i-a dat „oamenii”! Pe-un Gh. Alexeanu de-o pildă! Arhicunoscutul arghirofil! În opera „științifică” a căruia descoperiam deunăzi (la un bacalaureat) capodopera științifică: „Colecția legilor României, sub îngrijirea (!) d-lui Profesor Univ. G. Alexeanu | Ultima reglementare | Bacalaureatul, Legea, regulamentul, examenele și Programa

analitică a materiilor... *Ediția III...*, 40 lei "1 Adecă nimic altceva, dar nici o iotă în plus — decât instrucțiunile Ministerului publ. în Monitorul oficial! Totuși *Ediția a III-a* și 40 lei!!! Iată-l putregaiul moral care nu poate ferici Biserica Bucovinei nici chiar dacă-l poartă de suptiori strășnicirea de plutonier-major în mădăreala de fecioară orizontală (cu unghii lăcuite și cu părul cănit a giovinetă...)!"

*

† Pentru adormiții întru Domnul: Eugen Botezat și Francisc Vaidner. — Revista „Făt-frumos” binecuvântă amintirea neuitaților săi prieteni și colaboratori Eugen Botezat, dir. școl. † 1 Oct. 1936 în vârstă de 77 ani și Francisc Vaidner, impiegat de poștă, † 20 Oct. 1936, de 26 ani, plătându-l copil, de-o atât de justă judecată, care semna în paginile noastre cu numele răvnit de el: Fr. Vrâncanu. Cinste memoriei lor!

*

Răboj. — Distinsul nostru compozitor *Alex. Zavulovici*, singurul Bucovinean care s'a învrednicit până acum a ajunge membru al Soc. compozitorilor români, ne trimite trei noi piese (p. canto și pian): *Singurătate* (text de Al. T. Stamatiad) piesă executată de *Vera Mora* la Radio-Praha; și două cântece tipărite chiar la Cernăuți, în tip. întru tot vrednicului *Dimitrie Bucevski*: *Frunzuliță două poame* și *Cântec* (Al. T. Stamatiad), aceste în condițiuni tehnice cari concurează „Scrișul ro-mănesc” dela Craiova. — S'a pus sub tipar și apare în colecția muzicală „Făt-frumos” Nr. 5 elegia p. vioară și pian a lui C. Porumbescu, *Dorul*, cu adevărat vrednică de eticheta *Dorul* și vrednică tovarășă a minunatei *Balade*. Inedita *Dorul* apare și'n transcripțiune p. violoncel. — Între publicațiile din jurul Universității Cernăuțene nu pot fi neglijate (cum s'a întâmplat deunăzi): *Buletinul „Mihai Eminescu”*, ajuns la anul VII (1936) de existență și româneștile „*Insemnări sociologice*” ale d-lui Traian Brăileanu. Iar „*Revista pedagogică*” a colcăitorului de inițiativă C. Narly sporește din zi în zi în amploarea colaborărilor sale (Victor Morariu, E. Kallós, Silvestru Găina). — Reviste ca „*Viața Basarabiei*” a lui Pan. Halippa și soborul „*Cuget moldovenesc*” al d-lui Petru Stati dela Bălți sunt splendide dovezi de uriașă trezire a Basarabiei. Din puternicul centru intelectual al Bălților nu vine și generoasa faptă a marelui Moldovean maior *Emanoil Catelly*, fostul înghetător al armatei moldovenești și Ministru în Republica basarabeană din 1917: E *Cartea noastră* 1936, care în 942 pagini constituie o evanghelie de bună povătuire întru cele sufletești și trupești pentru agerul moșnean basarabean. Să vie, să ne vie cât mai curând proaspătă vlagă basarabeană pentru a ajuta și dansa la vânturarea atâtor miesme fanariote! — Foarte binevenit iurășul unicei și prestigioasei *Energii N. Iorga* („Cuget clar”) împotriva logoreei și pornomaniei așa-zisei literaturi „moderne”, care'n covârșitoare parte nu-i decât scursură a sterilității iudaice! — Precum ca să se știe! D-l C. C. Gorgiu, Secretar g-ral în Ministerul agriculturii semna sub titlul *Harnica Bucovină* („Universul” 1936 Nr. 44) mărturii ca acestea: „Pământul este acelaș, dar altfel este lucrat; satele sunt tot prinse pe-o coastă de deal, dar altfel sunt casele, altfel sunt curțile și împrejuririle. N'am trecut odată în Bucovina și să nu-mi vie ca o adevărată obsesiune în gând versurile *Frumoasă* (= dulce!) *Bucovină, veselă grădină*. Este ea frumoasă și mândră ca și Moldova noastră, dar acolo altfel au înfrumusețat-o oamenii prin munca și prin străduința lor... Din toate punctele de vedere agricultura este mai înaintată în această regiune a țării, care ar putea servi ca exemplu pentru altele rămase în urmă... Este această situație îmbucurătoare din Bucovina o adevărată lecție ce ar putea servi agricultorilor de pe tot cuprinsul țării...”. Căci — adăogăm — mai sunt și altfel de ochi și altfel de inimi, nu numai cele înveninate de-o foarte puțin creștinească și vicleană și îngâmfată autoidolatrie nearhierească! — „*Iconarul*” Cernăuțean (cu netăgăduite talente ca Mircea Streinul, Leon Țopa, Barbu Slușanschi și chiar Liviu Rusu) pășește într'al doilea anisor, afirmându-și tanțoșa viabilitate. Și excesiva „țineretă” (Doamne, ce fi-i și cu ... dezghinurile imberbe! ...) scurgându-se cuminte de-auna cu anii, chiar și „*Iconarii*” vor putea reveni la cunoașterea valorilor sempervalabile, emancipându-se de atâtea gogorițe („rumânie”; literatură „legionară” etc. — când noi cunoaștem un singur fel de literatură: cea de *talent*!).

Leca Morariu



REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA :
CERNĂUȚI, str. Munteniei 14

ABONAMENTUL (achitați numai anticipativ)

In Țară : 200 lei pe an

In Străinătate : 300 lei pe an

Colaboratorii plătesc numai 100 lei pe an

CUPRINSUL :

Victor Morariu	Agata Bârsescu
P. Ispirescu	Povești despre Vlad-Vodă Tepeș [Pagini inedite]
Alex. Ionescu	Între un autohton și un homo americanus
D. Murărașu	Eminescu și Oxenstiern
Ion Pajură	Enigme (versuri)
I. E. Toroufju	D. Murărașu : M. Eminescu, Literatura populară
Octavia Lupu-Morariu	Cântece populare
Leca Morariu	Ciprian Porumbescu inedit
At. C. Bălăcescu	La Ierusalim
Victor Morariu	În chestia neologismelor
Petru Iroaie	Cântece populare istororomâne
Leca Morariu	Multe și mărunte . . .
Leca Morariu	Cronică

Intregire

In *Cuprinsul* din Nr. 4 e de adăogat : Victor Morariu,
Cronică („Oedip“ de G. Enescu).



BIBLIOGRAFIE

- Dr. Aurel Morariu, *Problema asanării cooperației*, Cernăuți 1936.
Dimitrie Bucevski, *Amintire din anul Unirii*, Cernăuți 1936.
C. Narly, *Două probleme actuale*, Cernăuți (1936).
Em. Haivas, *Aspecte ale criticii lui M. Kogălniceanu*, Cernăuți 1936.
Eusebie Braha, *Regenerarea familiei*, Cernăuți.
Mircea Streinul, *Tarot sau călătoria omului*, Cernăuți 1935.
Traian Chelariu, *Zaruri*, Cernăuți 1936.
Petru Tomaschek, *Cercetări noi despre Margareta Mușata*, Siret.
Ioan Bilețchi-Albescu, *Aristofan: Păsările, Câmpulungul-Moldovei* 1936.
Al. Epure, *Contributie la cunoașterea vieții și a începuturilor literare ale marelui critic G. Ibrăileanu*, Roman 1936.
Econ. D. Furtună, *Preoții în trecutul Vrancei*, Bacău 1936.
Pimen Constantinescu, *Învățămintul limbii italiene la Sibiu*, Sibiu 1935.
Silviu Dragomir, *Vasile Goldiș*, Sibiu 1936.
Aurel A. Mureșianu, *Un document important relativ la geneza „Tribunei” din Sibiu*, Brașov 1936.
Maximilian Costin, *St. Mallarmé: Poezii (traduceri)*, Tg. Mureș 1936.
Pia Alimaneșteanu, *Dobrogea, File trăite*, Craiova.
Lucian Costin, *Peisagii și simfonii*, Craiova (1936).
Liviu Rebreanu, *Jar, Ediția a IV-a*, București.
Dimitrie Rusu, *Legea rotațiunii corpurilor cerești*, București Tip. „Bucovina” I. E. Torouțiu (1936).
I. M. Rașcu, *Eminescu și Alecsandri*, București 1936.
I. M. Rașcu, *Eminescu și catolicismul*, București 1935.
D. Murărașu, *Din izvoarele poeziei „Epigonii”*, București 1936.
Dan Simionescu, *Istorie literară în recenzii*, București 1936.
I. Simionescu, *Energii române în străinătate*, București 1936.
George Voevidca, *Cântece pentru Lu*, București Tip. „Bucovina” I. E. Torouțiu.
Aram M. Frenkian, *Le problème homérique*, Paris 1935.

Muzicale

- Al. Zavulovici, *Singurătate*, (text de Al. T. Stamatiad), canto și pian, Cernăuți 1935.
Al. Zavulovici, *Cântec* (text de Al. T. Stamatiad), canto și pian, Cernăuți 1936.
Al. Zavulovici, *Frunzuliță două poame*, canto și pian, Cernăuți 1936.